

CAERL ENDE ELEGAST.

EDIDIT ET ILLUSTRAVIT

HOFFMANN FALLERSLEBENSIS.

VRATISLAVIAE

APUD GEORGIUM PHILIPPUM ADERHOLZ.

MDCCCXXXVI.

MAURITIO HAUPT

ET

FERDINANDO WOLF

D. D. D.

PRAEFATIO.

Fabulas de rebus gestis Caroli Magni apud Belgas vulgares erant atque pervagatae; quo factum est, ut seculo decimo tertio et quarto talibus de narrationibus carmina componerentur. Quum autem iam ante id tempus eiusdem argumenti fabulae etiam ex Gallia septentrionali allatae essent, non abstinuerunt poetae, quin peregrina potius quam domestica consectantes adventicia illa argumenta carminibus suis celebrarent, sicut poemata de Haimonis filiis, Malaghijs, Oghier van Danemarc, Guerijn van Montglavie etc. talem originem prae se ferunt. Qua de caussa Jacobus de Maerlant ad finem seculi tertii decimi praecipue gallicos poetas odio persequitur perstringitque his versibus (Hor. belg. I, 51.):

die ſcone walſche valſche poeten,
die meer rimen dan ſi weten,
belieghen groten Carel vele
in ſconen worden ende biſpele.

Exhaustis tandem fontibus peregrinis ad domesticos confugere coeperunt, quod decimo quarto demum seculo factum esse videtur; et sic inter cetera etiam fabula de furto Caroli Magni versibus describi coepta est. Erat haec fabula sine dubio perantiqua et tam pervulgata, ut auctor speculi laicorum, cui veritas accuratiorque historiae cogni-

tio cordi erat, eius mentionem facere his verbis non dubitaret (Lekenſpieghel III, 17, 133 – 135.):

men leeſt dat Caerle voer ſtelen;
ic ſeggu dat ſonder helen
dat Caerle noit en ſtal.

Exstat aliud testimonium, quo maior etiam antiquitas huius fabulae efficiatur, licet ipsa patria eius inde colligi non possit. Albericus monachus Cisterciensis, quem dicunt Trium fontium *), et qui vixit medio seculo tertio decimo, in Chronico suo ad annum 788 narrat (Leibnitzii Access. T. II. P. I. p. 120.) „Coniuratio valida facta est ab Austrasiis contra Carolum regem auctore Harderico, qua detecta multi aut membris truncantur, aut exiliantur, itaque aut duo fuerunt Harderici, aut mendacium est quod Amicus scribitur supra interfecisse Hardericum, et, *ut in cantilena dicitur*, ad istam conspirationem cognoscendam Carolus Magnus monitu angeli ivit de nocte furari.“

Germanicum huius argumenti carmen non exstat, neque tamen Alegastus totus evanuit. Narrat de eo Vrouwenlop noster (mortuus Moguntii a. 1317.) fabellam sequentem valde lepidam (ex cod. Colmariensi in Bragur II, 331. 332.):

---

*) Auctor Chronici Alberico tributi sodalis fuit canonicorum regularium Sancti Augustini Novi Monasterii (Neuf Moutier) prope urbem Hoiensem dioeceseos Leodiensis, qui vixit circiter annum 1246. (videsis Hamberger, Zuverlässige Nachrichten IV, 381-384). Pro certo tamen affirmari potest, eum vetustiore scriptore, monacho Cisterciensi Alberico, Trium fontium (Trois Fontaines) quem dicunt, dioeceseos Catalaunensis usum fuisse. Is enim Albericus sedecies inter ipsos auctores nominatur, atque adeo ad annum 1100, quo mors Urbani narratur, Chronicon verba profert: *Noster ordo Cisterciensis.* Qua re fieri potuit, ut hoc ipsum Alberici inscriberetur. Cf. Adelung zum Jöcher I, 409.

Algast der wolde rîten
von fîner bürge dan
ûf ftelen bî den zîten,
dâ vant er einen alten man
unde minnefan
bî einem jungen wîbe.
vürbaz begunder îlen,
wolt fchaffen fîne dinc,
dâ vant er bî der wîlen
ein alt wîp funder vröud urfprinc,
ein jungelinc
lac bî der reigen tîbe.
dâ müet den helt, des bin ich wer,
er ftac den alten hin unde brâht den jungen her.
alfô volginc der wehfel nâch fînes herzen ger.
dâ brâht er deme jungen man die jungen.
die alten zwei die minne verdrôz,
dâ wurden die zwei jungen
aller forgen blôz.
mit wîzen armen einz daz ander umbeflôz:
fô hât mîn zunge den wehfel clůk befungen.

Aliam consimilem centum fere annos antea prodit auctor poematis, cui nomen est Titurel (cod. Vind. 2675. str. 4150. fol. 122. b; cf. str. 4153. libri impr. a. 1477. fol. 202. col. 1.):

ob icht daz vor gedanken
ift mannes herze helende,
fô můz iz kunnen wanken
noch baz dan Elbegaft, ob er fô ftelende
was dem vogel eier ûz der brůte.

Ut in poemate nostro, sic etiam in libro qui *Carl Magnus* appellatur et apud Danos ad hunc usque diem versatur, fabula illa superest. Cuius libri argumentum secundum Jacobum Grimm hoc fere est:

Pippino mortuo imperium perturbatur, Carolus in fugam se confert et Ardenae moratur. Nocte quadam ei dormienti Dei angelus apparet et Carole, inquit, surge et vade furatum. Carolo valde admiratione stupenti angelus porro dicit: mitte nuncios ad furem qui Alegastus appellatur, ut tecum sit et te adiuvet in devincendis inimicis tuis. Prima luce Carolus mittit ad Alegastum, qui continuo venit et tamquam commilito ab eo exceptus pro sua parte fidem promittit. Postquam egressi sunt, Carolus Alegasto praecipit, ut se semper pro Carolo Magnum appellet.

Nocte quadam perveniunt ad castellum Tunger, comitis Remfredi proprium. Alegastus Carolum apud suos equos manere iubet, se ipsum comitis furari velle. Tum Carolo ad comitis cubiculum adducto: Insiste, inquit, iuxta lectum, dum revertar. Non procul inde erat stabulum. Equus ab Alegasto attactus hinnit, ita ut comes expergiscatur et agasonem evocet, qui equum invisat. Alegastus per longitudinem in trabe, quae est supra equum, se collocat, ne ab agasone videri possit. Equus hinnit iterum, comes cereum accendi iubet et ipse stabulum ingreditur; quum autem nihil animadvertat, quod equo nocere possit, revertitur et iuxta coniugem recumbens, Audias, inquit, quod tibi aperiam: Carolus Pippini filius in festo nativitatis domini nuptias celebrabit et nos duodecim coniuravimus de eo hac occasione interficiendo; tum regnum inter nos partiemur et ego rex Tungriae evadam. Uxor eum ab hac re vehementer dehortatur (nusquam autem vocatur Caroli soror) et interrogat: Quomodo sine damno haec omnia perficias? At ille, Audi reliqua, inquit, unusquisque nostrûm cultrum in manica sua occultat, quos omnes in eum defigamus. Tum coniux: Quanam caussa tantum nefas facere vultis! pater eius fuit rex et dominus vester, et filio malam refertis gratiam. Quibus au-

ditis comes irascitur et faciem illius pugnis caedit, ut os et nasus sanguinem effundant. Carolus sanguinem omnem digitabulo suo suscipit. Tandem comes et uxor obdormiunt. Alegastus de trabe descendit, prope accedit ad lectum comitis et ensem eius furatur. Tum revertuntur ambo in stabulum. Alegastus sellam equo imponere conatur, quod is non patitur. Carolo autem id faciente insistit equus ut agnus. Tum abeunt et equus Carolum tantum sessorem admittit.

Domi interrogat Alegastum mater Caroli: Cur nominas eum Magnum? Hoc facio propter eos qui eum prodere student, et ei omnia ista narrat. Mater mittit Tivelsburgum, ut Archiepiscopus Carolo nomen Magni confirmet. Quibus factis omnes amici et vasalli invitantur, castellum Eringsborg munitur et solennia regis coronandi splendidissime praeparantur. Veniunt etiam proditores isti duodecim. Solennibus confectis deprehenduntur, cultri inveniuntur, et nemo se defendere potest. Carolus digitabulum profert et Remfredum interrogat: Agnoscisne sanguinem? Proditor obstupescit re detecta. Iudices sententiam dicunt ut quisque in patibulo suspendatur, Carolus autem propter comitis uxorem decollari eos iubet. Provinciae distribuuntur, Alegasto contingit comitis uxor et comitatus Tungerborg.

Grimm fabulam danicam antiquiorem et argumenti dispositione praestantiorem esse existimat quam belgicam, quae tantum ex excerptis van Wyniano libro *Avondstonden* insertis ei nota erat. De indole nostri poematis Grimm nunc meliorem credo habebit opinionem; quod autem ad eius antiquitatem attinet, nihil certi asseverari potest, quum testimonia divulgata non talia sint, ut aliquid evincant. Verba quaedam et genus dicendi multis in locis simplex et populi ingenio respondens vindicant ei antiquitatem satis remotam, fortasse seculum quartum decimum.

Sed plures manus seculi quinti decimi carmen additamentis contaminarunt multumque ei et antiquitatis et pulchritudinis detraxerunt, qua ex re poema magnum detrimentum cepit. Idcirco conatus sum proprietates antiquas quantum fieri potuit restituere (e. g. is mutavi in es, ist in eist *), niemant in niemen).

Poematis nostri usque ad hunc diem, quod valde dolendum est, nulli reperti sunt codices manuscripti; continetur solum in duobus libris seculo quarto decimo typis exaratis, qui inter se haud minus discrepant. Cuius editionis utriusque unum tantum exemplum restat.

I. quod significo 𝔄

Die historie van coninck
karel ende van elegast

26. folia in 4° continens in bibliotheca Regia Hagana asservatur, cuius possessor primus fuit C. van Alkemade, tum P. van der Schelling, deinde Jacobus Visser, qui primam de eo notitiam inseruit libro suo mediocri: Naamlyst van Boeken, die in de XVII. Neederl. Prov. geduurende de XV. Eeuw gedrukt zijn (Amsterd. 1767. 4°). bl. 61. Visser typos consimiles esse putat illis quibus liber *Summe le Roy te Delf* 1478 exaratus est. Ego quoque hunc librum, licet ipse non conspexerim, Delphis circa idem tempus impressum esse existimo atque, si accuratius inquireretur, appariturum, hunc ipsum ex officina Gerardi Leeu prodiisse. Numerus versuum a Vissero falso notatur, continet enim poema non 1364, sed 1381. Ex hoc exemplo van Wijn breviarium confecit (Avondstonden I, 308-312.), quod postea Jaco-

---

*) Quam emendandi rationem uterque liber impressus adiuvat. Sic legitur in 𝔄 490 eyst, in 𝔅 357. 435. eest, et cet.

bum Grimm ad dissertationem singularem conscribendam adduxit (Ueber Karl und Elegast im Museum für Altdeutsche Literatur und Kunst II [1811.], 226–236). Ex eo tempore J. A. Clignett tantum quaedam excerpta notis suis inseruit, quas addidit recensioni collectionis fabularum belgicarum, nomine *Esopet* notae, in suis Bijdragen tot de oude Nederlandsche Letterkunde, in's Gravenhage 1819. 8°. — Apographum valde accuratum debeo amicitiae Domini J. T. Bodel Nyenhuis, sub auspiciis clarissimi viri Holtrup ibidem Bibliothecarii confectum. Exemplum genuinam indolem optime profert et antiquam dicendi et scribendi rationem conservat, qua de caussa id in recensione mea maxime secutus sum. Ceterum hoc ipsum non ubique veram lectionem offerre, varietas lectionum comprobabit.

II. signo literae B

¶ Een schone eñ ghenuechlike historie van
den groten koninck karel eñ dē ridd' Elegast

25. folia in 4° continet. In fine pauca adduntur oratione soluta:

Van coninc Karels leuē eñ doecht

In fine legitur:

¶ Hier eyndet die historie vanden edelen
coninc karel eñ den vromen ridder Elegast

Asservatur in bibliotheca Regia Berolinensi. Idem est exemplum quod ex bibliotheca Schwarziana (Cat. Bibl. Schw. II, 47. nr. 65.) translatum est in Adelungianam (Cat. Bibl. Adelung. nr. 340). Liber fortuito in Germania inventus multos in errorem induxit, ut germanicam eius originem suspicarentur, e. g. Panzer, Annalen der ältern deutschen Litteratur I, 47. Koch, Compen-

dium der Deutschen Literatur-Geschichte II, 234. et Karl F. A. Scheller, Bücherkunde der Sassisch-Niederdeutschen Sprache 119. nr. 498, qui amore suo erga Saxones fatuo instigatus inscriptionem *saxonice* expressit. Lectiones signo carentes vel litera 𝔅 signatae ex hoc exemplo sumptae sunt.

Die historie van coninc Carel ende van Elegast.

Een vraie historie ende al waer
mach ic u tellen, hoorter naer.
het was op enen avontstonde
dat Carel slapen begonde
tInghelen al opten Rijn.
tlant was al gader sijn,
hi was keiser ende coninc mede.
hoort hier wonder ende waerhede.
wat den coninc daer ghevel,
dat weten noch die menighe wel.
tInghelen al daer hi lach,
ende waende opten anderen dach
crone draghen ende houden hof,
om te meerderen sinen lof.
doen hi aldaer lach ende sliep,
een heilich inghel aen hem riep,
so dat die coninc wart ontwaken
bi des inghels soete spraken,
ende seide: 'staet op, edel man!
doet haestelic uw cleder an,
wapent u ende vaert stelen.
god die hiet mi u bevelen,
die in hemelrike es here,
of ghi verliest lijf ende ere;

en ſteeldi in deſer nacht niet,
ſo es u evel gheſchiet,
ghi ſulter omme ſterven
ende uwes levens derven,
eer emmermeer ſcheit dit hof.
nu verwacht u daer of,
vaert ſtelen of ghi wilt,
neemt uwen ſpere ende uwen ſchilt,
wapent u, ſit op uw paert
haeſtelic ende niet en ſpaert.'
Dat verhoorde die coninc.
het dochte hem een vreemde dinc,
want hi daer niemen en ſach,
wat dat roepen bedieden mach.
hi waendet ſlapende hebben ghehoort
ende hilt hem niet aen dat woort.
dinghel, die van gode quam,
ſprac ten coninc als die was gram:
'ſtaet op, Carel, ende vaert ſtelen!
god hiet mi u bevelen
ende ontbiet u te voren,
anders hebdi uw lijf verloren.'
Met dien woorden ſweech hi,
ende die coninc riep: 'ay mi!'
als die ſere was vereent.
'wat eiſt dat dit wonder meent?
eiſt alfs ghedroch, dat mi quelt,
ende dit grote wonder telt?
ay hemelſche drochtijn,
wat node ſoude mi ſijn
te ſtelen? ic ben ſo rike,
en es man in aertrike,
weder coninc noch graven,
die ſo rijc ſijn van haven,
ſi moeten mi ſijn onderdaen

ende te minen dienften ftaen.
mijn lant es fo groot,
men vint niewers fijns ghenoot.
tlant es al gader mijn,
tot Colene opten Rijn
ende tot Romen voort
alst den keifer toe behoort.
Ic ben here, mijn wijf es vrouwe,
ooft toter wilder Dunouwe
ende weft toter wilder fe.
nochtans hebbic goets veel me:
Galiffien ende Spanghien lant,
dat ic felve wan metter hant
ende ic die heidene verdreef,
dat mi tlant allene bleef.
wat node foude mi fijn dan
te ftelen? ellendich man!
warom ontbiedet mi dit god?
node brekic fijn ghebot.
wiftic dat hijt mi ontbode,
en mochts niet gheloven node
dat mi god den lafter onfte,
dat ic te ftelen begonfte.'
daer hi lach in dit ghepens
haer ende daer, weder ende ghens,
fo vaecte hem een lettelkijn,
fo datti looc die oghen fijn.
doe feide dinghel van te voren:
'wildi gods ghebot verhoren,
heer coninc, fo fidi ontdaen,
het fal u aen uw leven gaen.'
dinghel van den paradife
fprac: 'coninc, doet als die wife,
vaert ftelen ende wert dief.
al hebdijs nu groot ongherief,

het ſal u namaels weſen lief.'
Met deſer talen voer dinghel dan,
ende Carel hem te ſegghene began
van den wonder dat hi hoorde:
'gods ghebot, ſine woorde
en wil ic niet laten achter.
ic ſal dief weſen, al eiſt lachter,
al ſoudic hanghen bi der kele.
nochtan haddic liever vele,
dat mi god name ghemene,
dat ic van hem houde te lene,
beide borch ende lant,
ſonder mijn ridders ghewant,
ende ic mi moeſte gheneren
metten ſchilde ende metten ſpere,
als een die niet en heeft
ende op die aventure leeſt,
dat ware mijn wille bet,
dan ic ghevanghen ben int net
ende ic nu moet ſtelen varen,
ſonder enich ſparen
varen ſtelen oft god verwerken:
nu ſo moeti mi gheſterken.
Ic woude ic ware uter ſale
ſonder niemare ende tale,
ende mi waer ghecoſt opten Rijn
ſeven borghen van ſtenen ſijn!
wat ſal ic ſegghen van oneren
den ridderen ende den heren,
die hier ligghen in der ſale?
wat ſal weſen mine tale,
dat ic in deſer duuſter nacht
allene ſonder iemens cracht
moet varen in een lant,
dat mi es vreemt ende onbecant?'

met deſer talen ghinc hem ghereden
die coninc Carel ende cleden
met ſinen dieren ghewaden,
als die te ſtelen was beraden.
het was altoos ſine ſede,
dat men ſine wapene dede
ten bedde daer hi lach,
het waren die beſte die ie man ſach.
als hi aldus ghewapent was,
ghinc hi door dat pallas.
daer en was ſlot noch dore ſo goet,
noch poorte, diene wederſtoet,
ſine waren teghen hem ontdaen.
daer hi wilde, mocht hi gaen.
daer en was niemen diene ſach,
want dat volc al gader lach
in vaſten ſlape, als god woude;
dat dedi al door des conincs houde,
ſine hulpe was hem bereet.
als hi die borchbrugghe leet,
ghinc die coninc met liſte
toten ſtalle, aldaer hi wiſte
ſijn ors ende ſijn gheſmide,
ſonder enich langher bide.
hi ſadelet ende ſatter boven
opt ors, dat men mochte loven.
Doe hi ter poorten ghereden quam,
ſach hi daer ende vernam
den wachter ende den poortiere,
die lettel wiſten, dat hiere
ſo na hem was metten ſchilde.
ſi ſliepen vaſte alst god wilde.
die coninc bete ende ontdoet
die poorte, die beſloten ſtoet,
ende leide ſijn ors uut

ſonder niemare ende gheluut.
doen ſat hi in ſijn ghereide
die coninc Carel ende ſeide:
'god alſo ghewaerlike
als ghi quaemt tot in aertrike
ende wort ſone ende vader,
om ons te verloſſen alle gader,
dat Adam hadde verloren
ende dat na hem wart gheboren,
ghi liet u aen den cruce ſlaen,
doen u die joden hadden ghevaen;
ſi ſtaken u met enen ſpere
ende ſloeghen u, dies haddi ghere,
deſe bitterlike doot
ontfincti here door onſe noot.
alſo waerlic, alſt was waer,
. . . . ,
ende ghi here Lazaruſe,
daer hi lach in ſine cluſe,
verwecket here van der doot,
ende van den ſtenen maket broot
ende van den water wijn:
ſo moeti in mijn gheleide ſijn
in deſen demſteren nacht,
ende verbaert aen mi uw cracht,
ootmoedich god ende vader,
aen u keric mi alle gader.'
hi was in vele ghedochte,
waer hi beſt henen varen mochte,
daer hi ſtelens ſoude beghinnen.
doe quam hi in een wout binnen
Carel die edel man,
dat niet verre en ſtont van dan,
doen hi quam ghereden daer,
die mane ſcheen ſeer claer,

die ſterren lichten aen den trone,
tweder was claer ende ſcone.
Dus pensde die coninc:
'ic was ghewone voor alle dinc
dieve te hatene, daer icſe wiſte,
die den lieden met liſte
haer goet ſtelen ende roven:
nu mach ic hem wel gheloven,
die leven bi der aventuren.
ſi weten wel, dat ſi verburen
lijf ende goet; mach menſe vaen,
men doetſe hanghen ende thooft af ſlaen
ofte ſterven argher doot.
haren anxte es dicke groot.
nemmermeer en ghevalt mi dat,
dat ic man door cleinen ſcat
ſterven doe in al mijn leven.
ic hebbe Elegaſt verdreven
om cleine ſake uut minen lande,
die dicke ſet ſijn lijf te pande
omt goet, daer hi bi leeſt.
ic wane, hi dicke ſorghe heeft.
hi en heeft lant noch leen,
noch ander toeverlaet gheen,
dan hi met ſtelen can bejaghen,
daer op moet hi hem ontdraghen.
ic nam hem tlant, des was hi here,
dat mach hem nu wel rouwen ſere,
beide borch ende lant.
des was ic harde onbecant,
want hi hadde in ſiere ſcaren,
die met hem onthouden waren,
ridders, ſerianten een ghetal,
die ic heb onterſt al
beide van lande ende van goede;

nu volghen ſi hem al door armoede.
ic en laetſe niewers gheduren;
dieſe onthilde, ic daden verburen
beide borch ende leen.
hi en hevet toeverlaet gheen;
hi moet hem al onthouden
in wilderniſſen ende in wouden
ende moet allene bejaghen,
daer ſi hem alle op ontdraghen.
mer ſo vele eſſer an,
hi en ſteelt ghenen armen man,
die bi ſiere pinen leeft.
dat pelgrim ofte coopman heeſt,
laet hi hem ghebruken wel,
mer hi en verſekert niemen el.
biſcoppen ende canoniken,
abden ende moniken,
dekenen ende papen,
daer hiſe can betrapen,
comen ſi in ſiere vaerde,
hi neemt hem mulen ende paerde,
ende ſteectſe uut haren ghereide,
dat ſi vallen op die heide,
ende neemt hem met ſiere cracht
al dat ſi daer hebben bracht,
ſilver, cleder ſacelment.
dus bejaecht hi hem omtrent,
daer hi die rike lieden weet;
hi neemt hem haren ſcat ghereet,
beide ſilver ende gout.
ſinen liſt es menichfout,
niemen en cannen ghevaen.
nochtan heefter om ghedaen
menich man ſine cracht.
ic woudic nu in deſer nacht

ſijn gheſelle mochte weſen.
ay here god, helpt mi tot deſen!'
Met deſer talen voer hi voort
die coninc ende heeft verhoort,
hoe een ridder quam ghevaren
in den ſelven ghebaren
als die riden wil verholen,
met wapenen ſwart als colen;
ſwart was helm ende ſchilt,
die hi aen den hals hilt;
ſinen halsberch mochtmen loven;
ſwart was den wapenroc daer boven;
ſwart was dors, daer hi op ſat,
ende quam enen ſonderlinghen pat
dwers riden door den woude.
alsen die coninc ghemoeten ſoude,
ſeghende hi hem ende was in vare
ende waende dat die duvel ware,
om dat hi was ſo ſwart al;
den riken god hi hem beval.
hi pensde in ſinen moet:
'ghevalt mi quaet ofte goet,
en vlie te nacht door deſen,
ic ſal der aventuren gheneſen.
nochtan wetic te voren wel,
tes die duvel ende niemen el.
waer hi van gods halven iet,
hi en ware ſo ſwart niet.
tes al ſwart, paert ende man,
al dat icker aen ghemerken can.
ic duchte, dat mi toren naket.
ic bidde gode, dat hi waket,
dat deſe mi niet en ſchende.'
ende als hi bet quam ghehende,
ſeghende hi hem ende was in vare,

ende waende dat die duvel ware.
ende die ſwarte ridder heeft vernomen
den coninc teghen hem comen,
doe pensde hi in ſinen ſin:
'deſe es verdoolt hier in
ende hevet ſinen wech verloren.
ic wil dat aen hem verhoren.
hi ſalder laten die wapen ſine,
die die beſte ſijn in ſchine,
die ic in ſeven jaren ſach,
ſi verlichten als den dach
van ſtenen ende goude.
wanen quam hi in den woude?
ten was noit arm man,
die ſulke wapen droech an
ende ſulc ors hadde beſcreden,
ſo ſterc ende ſo ſcoon van leden.'
Doen ſi quamen te ghemoeten,
leden ſi al ſonder groeten.
deen beſach den anderen wel,
mer ſi en ſeiden niet el.
als hi den coninc was leden,
diet ſwarte ors hadde beſcreden,
hilt hi ſtille ende dochte,
'wie die ander weſen mochte,
warom dat hi aldus lijt
ende ſiere talen aldus vermijt,
datti mi niet en groete,
doen hi mi ghemoete,
ende om gheen dinc en vraghet;
ic wane dat hi quaet jaghet.
waer ic ſeker van dien,
dat hi quame om verſpien,
datti mi ofte mine
brenghen wilde in pine

teghen den coninc die ic ontrade,
hi en lede te nacht ſonder ſcade.
wat node ſoude hi jaghen
achter boſchen ende haghen,
ofti mi niet en ſochte?
bi den here die mi ghewrochte!
hine ontrijt mi te nacht.
ic ſal proeven ſine cracht,
ic willen ſpreken ende kinnen,
hi mach ſulc ſijn. ic ſal winnen
ſijn ors ende dat hi hevet an,
ende doen hem met lachter keren dan.
hi es hier comen als een domme.'
met dien warp hi ſijn ors omme
ende volchde den coninc naer.
doen hien achterhaelde daer,
riep hi lude: 'ridder, ontbijt!
waer na eiſt, dat ghi rijt?
ic wil weten, wat ghi hier ſoect
ende jaecht ende roect?
eer ghi mi ontrijt van hier,
al waerdi noch ſo fier
ende ſo diere uwer tale,
berechtes mi, ſo doedi wale.
ic wil weten, wie ghi ſijt,
ende waer ghi vaert op deſe tijt,
ende hoe dat uw vader hiet,
en machs u verlaten niet.'
Doen antwoorde die coninc:
'ghi vraghet mi ſo menich dinc,
en wiſtu hoe berechten.
ic hebbe liever, dat wi vechten,
dan ict u ſeide bi bedwanghe.
ſo haddic gheleeſt veel te langhe,
dat mi een man dwinghen ſoude

van dinghen, die ic niet en woude
berechten, ten ware mi lief.
coomter mi goet af of meskief,
wi ſullen deſen ſtrijt nu ſcheiden
ende becorten tuſchen ons beiden.'
des conincs ſchilt was verdect,
hi en wildes niet voeren ontdect
om teiken datter ane ſtoet;
hi en wilde niet, dat men waer vroet,
dat hi ware die coninc.
ſi worpen omme met deſer dinc
haer orſen ſterc ende ſnel.
ſi waren beide ghewapent wel,
hare ſperen waren ſterc.
ſi verſaemden in een perc
met ſulken nide onder hem tween,
dat dorſen boghen over haer been.
manlic vinghen ſi ten ſwaerde,
als die vechtens begaerde.
ſi vochten een langhe wile,
dat men gaen mochte een mile.
die ſwarte was ſterc ende ſnel
ende ſine joeſten waren fel,
ſo dat die coninc was in vare
ende waende, dat die duvel ware.
hi ſloech den ſwarten opten ſchilt,
dien hi manlic voor hem hilt,
dat hi in tween ſtucken vlooch,
oft ware een lindenloof.
die ſwarte ſloech den coninc weder.
die ſwaerde ghinghen op ende neder
op die helme, op die maelghien,
datter menighe moeſte faelghien.
daer en was halsberch gheen ſo goet,
daer en dranc dore dat rode bloet

door die maelghien uter huut.
daer was van ſlaghen groot gheluut.
die ſpaenderen van den ſchilde vloghen,
die helmen op haer hoofde boghen
vol van ſcaerden ende van vlegghen,
ſo ſcarp waren der ſwaerden egghen.
Die coninc pensde in ſinen moet:
'deſe es ter wapene goet.
ſal ic liden mijns namen,
ic ſouts mi ewelic ſcamen,
nemmermeer en ghecreech ic ere.'
doe ſloech hi enen ſlach ſo ſere
opten ſwarten, die voor hem helt,
dat hien manlic hadde ghevelt
ende van den orſe tumelen dede.
tuſchen hem beiden en was ghene vrede.
ende die ſwarte ſloech opten here
ende ſloech enen ſlach ſo ſere
opten helm, dat hi booch
ende tſwaert in twe ſtucken vlooch:
ſo anxtelic was die ſlach.
als dat die ſwarte ſach,
datti ſijn ſwaert hadde verloren:
'tſi dat ic ie was gheboren!'
pensde hi in ſinen moet,
'dat ic leve, waer toe eiſt goet?
en hadde noit goet gheval
noch nemmermeer hebben en ſal.
waer mede ſal ic mi nu verweren?
en priſe mijn lijf niet twe peren,
want ic ben idelre hande.'
doe docht den coninc ſcande,
op enen te ſlane, die voor hem helt.
doe hi ſach ligghen tſwaert opt velt
in twe ſtucken ghebroken,

pensdi: 'en es niet ghewroken,
die enen wille ſlaen of deren,
die hem niet en can gheweren.'
dus hilden ſi ſtille int wout;
haer ghepens was menichſout,
deen wie dander weſen mochte.
'bi den here die mi ghewrochte!'
ſprac Carel die coninc,
'ghi en berecht mi een dinc,
heer ridder, des ic u vraghe,
ghi hebt gheleeft al uw daghe,
hoe ghi hiet of wie ghi ſijt,
ende laet ons corten deſen ſtrijt.
mach ic met eren liden,
ic ſal u henen laten riden,
als ic uwen name weet.'
die ſwarte ſprac: 'ic ben bereet,
in dien dat ghi mi maket vroet,
wat nootſaken dat u doet,
dat ghi hier quaemt te nacht,
ende wiens toren dat ghi wacht.'
doe ſeide Carel die edel man:
'ſecht mi tierſt, ic ſeggu dan,
wat ic hier ſoeke ende jaghe.
en darf niet riden bi daghe.
ten es ſonder nootſake niet,
dat ghi mi dus ghewapent ſiet.
ic ſal u ſegghen, hoet coomt,
als ghi mi uwen name noemt.
dies ſijt ſeker ende vaſt.'
'heer,' antwoorde Elegaſt
die ridder ende ſprac ſaen:
'ten es mi ten beſte niet vergaen.
ic hebbe goet ende lant verloren,
dat ic hadde hier te voren,

bi onghevalle, als menich doet.
ſoudict u al maken vroet,
hoe mine ſaken comen ſijn,
eer ic u gheſeide den ſijn,
het ſoude u. dinken veel te lanc.
mijn gheluc es ſo cranc.'
als dit die coninc verſtoet,
was hi blide in ſinen moet,
als haddet al gheweeſt ſijn
tgoet, dat vloit opten Rijn.
hi ſeide: 'ridder, eiſt u bequame,
nu ſegghet mi uwen name,
ende hoe ghi u gheneert.
bi al dat god hevet weert
ende bi hem ſelven te voren,
van mi en hebdi ghenen toren!
ic ſal u ſo vele berechten,
vraechdijs mi, ſonder vechten
ende ſonder evelen moet,
in dien dat ghi mi maket vroet.' —
'nu ſijts ſeker ende vaſt,
here, ic hete Elegaſt,
en wil u niet helen.
daer ic bi leve, moet ic ſtelen.
mer ſo vele eſſer an,
en ſteels ghenen armen man,
die bi ſiere pine leeft.
dat pelgrim ofte coopman heeft,
dies laet ic hem ghebruken wel,
mer ic en verſeker niemen el.
ſint dat ic was gheboren
ende ic mijn goet hadde verloren,
daer ic bi ſoude leven,
ende mi die coninc hadde verdreven
Carel uut minen lande,

ic ſalt ſegghen, al eiſt ſcande,
ſo hebbic mi onthouden
in wilderniſſen ende in wouden.
daer ſi twalef bi leven,
moeten rike lieden gheven,
biſcoppen ende canoniken,
abden ende moniken,
dekenen ende papen.
waer icſe can betrapen,
ic neme haer goet met liſte.
en weet ſo vaſten kiſte,
weet icker goet in,
ic brenct in mijn ghewin
ende onder mine gheſellen.
wat ſoudicker meer af tellen?
mijn liſt es menichfout.
mine gheſellen ſijn int wout,
ende ic voer uut om aventure
ende heb vonden ene ſure,
want ic heb mijn ſwaert verloren,
en coeſer gheen have voren
ende ict weder hadde gheheel.
der ſlaghen hebbic ooc een deel
meer dan ic ie ghewan
op enen nacht van enen man.' —
'Nu ſecht mi ridder, hoe ghi heet
ende die ghene die u veet.
es hi van ſulker machte,
dat ghi riden moet bi nachte?
en condiſe niet ghematen
die ghene, die u haten?
ghi ſijt ter wapene ſo goet.'
die coninc pensde in ſinen moet:
'god heeft mijn bede ghehoort,
nu moeti mi beraden voort.

dit es die man die ic begaerde
boven alle, die leven op daerde,
mede te varen op deſen nacht.
god heeften mi te pointe bracht.
nu moet ic lieghen door den noot.
bi den here die mi gheboot!'
ſprac die coninc tot Elegaſt,
'aen mi hebdi gheleide vaſt,
gheſtade vrient ende vrede.
ic ſal u ſegghen mine ſede.
wat helpt vrienden verholen?
ic heb ſo vele goets gheſtolen,
waer ic metter helft ghevaen,
men liet mi waerlic niet ontgaen
om mijn ghewichte van goude root.
mer het dede mi den noot.
noot breket alle ſtrijt.' —
'nu ſegghet mi, ridder, wie ghi ſijt?' —
'ic ſal u ſegghen minen name,'
ſprac die coninc, 'eiſt u bequame.
ic ben ghehieten Adelbrecht,
ic pleghe te ſtelen over recht
in kerken ende in cluſen
ende in alle godshuſen.
ic ſtele alderhande ſake,
en late niemen met ghemake,
den riken noch den armen.
ic en achte niet op haer carmen.
en weet ghenen armen man,
daer ic mijn ghewin weet an,
en naem hem liever ſine have,
dan ic hem die mine gave.
aldus hebbic mi ontdraghen
ende hebbe gheleit nauwe laghen
om enen ſcat, die ic weet.

mi ſouts weſen wel ghereet,
eer emmermeer morghen vroe,
haddicker goede helpe toe,
alſo vele als ics rochte
ende mijn paert draghen mochte.
die ſcat es qualic ghewonnen.
god en ſouts ons niet veronnen,
al hadden wijs een deel.
die ſcat leit in een caſteel,
daer mi die weghen ſijn cont.
al hadden wijs vijfhondert pont,
ten mochten niet deren,
dat wi van den ſinen teren.
nu ſecht mi, ridder, of ghi te nacht
wilt weſen gheſelle in mijn bejacht?
dat wi te hoop ſullen bejaghen,
ſullen wi berghen tot ſal daghen.
dan ſal ic deilen ende ghi ſult kieſen;
dies achtergaet, moet verlieſen.'
Elegaſt ſeide: 'waer leit den ſcat?
lieve gheſelle, ſecht mi dat.
eer ic vare, wil ics weſen vroet,
oft ic en volghe u niet enen voet.'
doen ſeide Carel die edel man:
'ic ſalt u berechten dan.
die coninc heeft ſo groten ſcat,
het mochten lettel deren dat
van ſinen ſcatte daer hi leghet.'
als die coninc ſeghet,
datti hem ſelven ſtelen wille,
Elegaſt en ſweech niet ſtille,
hi ſeide: 'dat moet mi god verbieden!
ſi en leven niet, diet mi rieden,
dat ic den coninc dade ſcade.
al heeft hi mi bi quaden rade

mijn goet ghenomen ende verdreven,
ic ſal hem al mijn leven
goet vrient ſijn na miere macht;
in ſijn ſcade en coom ic te nacht,
want hi es gherechtich here.
dade ic hem anders dan ere,
ic mochts mi ſcamen voor gode,
men mochts mi gheraden node.'
Als dit die coninc verſtoet,
was hi blide in ſinen moet,
dat hem Elegaſt die dief
goet onſte ende hadde lief.
hi pensde, mochti keren
behouden ſiere eren,
hi ſouden goets ſo vele gheven,
hi ſouder met eren ſijn daech op leven
ſonder ſtelen ende roven.
des mochtmen hem gheloven.
na dien ghepenſe daer hi in was,
vraechdi Elegaſte das,
oft hien iewers wilde leiden,
daer ſi tgoet onder hem beiden
mochten bejaghen op dien nacht,
hi deder toe ſijn beſte cracht
gaerne ende ſijn behendichede,
woude hi hem laten varen mede.
Elegaſt ſeide: 'ja ic, gherne;
men weet niet, ghi ſecht in ſcherne.
tEgghetics van Egghermonde,
daer moghen wi ſtelen ſonder ſonde,
die des conincs ſuſter heeft.
het es ſcade dat hi leeft.
hi heeft den menighen verraden
ende ghebrocht in groter ſcaden,
ende ooc mede ſinen here

2 *

ſoudi nemen lijf ende ere,
mocht na ſinen wille gaen,
dat hebbic wel verſtaen.
nochtan houti van den coninc
lant ende ſant ende menich dinc,
beide borch ende leen.
al en haddi toeverlaet anders gheen,
het mochten lettel deren,
dat wi van den ſinen teren.
daer ſullen wi varen, eiſt uw wille.'
die coninc pensde ende ſweech al ſtille
na dat daer gheſchepen ſtoet,
dat daer ware ſtelen goet.
al hadden ſijn ſuſter ghevanghen,
ſi ſouden node laten hanghen.
dus droeghen ſi over een,
daer te varen onder hem tween,
te ſtelen Eggherics ſcat.
die coninc hem niet en vergat.
Si quamen ghereden op een velt
op haer orſen wel gheſtelt.
daer vonden ſi een ploech ſtaen.
die coninc bete neder ſaen
ende Elegaſt reet voren,
daer ſi den wech hadden vercoren.
die coninc nam tcouter in die hant,
dat hi aen die ploech vant.
hi pensde in ſinen moet:
'dit es ten ambochte goet.
die graven wil in borghen,
hi moeter hem toe beſorghen
ſulke dinc als hem bedorſte.'
doe ſat hi op al ſonder vorſte
ende volchde Elegaſte
na met ſporen vaſte,

die een lettel was voren.
verſtaet wel, ſo moochdi horen.
doen ſi quamen voor die veſte,
die de ſcoonſte was ende die beſte,
die iewers ſtoet opten Rijn,
Elegaſt ſprac: 'hier willet ſijn.
nu ſiet', ſeidi, 'Adelbrecht,
wat dinct u ghedaen te recht?
ic wil werken bi uwen rade;
mi ware leet, gheſchiede u ſcade,
dat men mochte ſegghen dan,
het quam al bi deſen man.'
die coninc antwoorde na dier talen:
'en quam noit binnen der ſalen
noch in den hove, daer ic weet.
het ſoude mi weſen onghereet,
ſoudicker nu binnen gaen.
aen u ſelven moet al ſtaen.'
Elegaſt ſeide: 'tes mi lief.
ſidi een behendich dief,
dat ſal ic cortelic verſtaen.
laet ons een gat maken gaen
in den muur ter goeder ure,
daer wi moghen crupen dure.'
dit loveden ſi beide wel.
ſi bonden haer orſen ſnel
ende ghinghen ten mure ſonder gheluut,
Elegaſt die trac een iſer uut,
daer hi den muur met ſoude picken.
doe began die coninc te tricken
tcouter voort van der ploech.
doe ſtont Elegaſt ende loech
ende vraechde, waer hijt dede maken:
'conſtic ſmeeſters huus gheraken,
ic dede maken ſulc een;

dusghedaen en ſach ic noit gheen
beſighen tot ſulken ſticken,
daer men mede door ſoude picken.'
die coninc ſprac: 'het mach wel ſijn.
ic quam ghevaren opten Rijn,
dies es leden die derde dach,
dat ic voer om mijn bejach,
daer moeſtic mijn iſer laten,
het ontviel mi opter ſtraten,
daer men mi volchde achter;
en dorſte niet keren door den lachter,
dus was ic mijns iſers ane,
ende dit nam ic bi der mane,
daer ict vant aen een ploech.'
Elegaſt ſprac: 'het es goet ghenoech,
moghen wi daer te pointe in gheraken.
hier na doet een ander maken.'
ſi lieten die tale, ſi maecten tgat.
Elegaſte voechdet bat,
dat hi daer toe dede ſine lede,
dant den coninc Carel dede.
al was hi groot ende ſterc,
hi en conſte niet ſulc werc.
doen ſi tgat van den mure
hadden bracht al dure
ende ſi daer in ſouden gaen,
Elegaſt ſprac: 'ghi ſult ontfaen
hier buten dat ic u ſal brenghen.'
hi en woudes niet ghehenghen,
dat die coninc binnen quame,
ſo ſere ontſach hi hem der onvrame,
hi en dochten gheen behendich dief.
nochtan woudi leet ende lief
met hem deilen ende ſijn ghewin.
die coninc bleef buten, Elegaſt ghinc in.

Elegaſt conſte behendichede,
die hi proefde ter menigher ſtede,
hi was minlic ende mate.
hi trac een cruut uut enen gate
ende deet binnen ſinen mont.
die ſulc een hadde, hi verſtont
wat hanen craien ende honden bilen.
doen verſtont hi ter wilen
aen enen hane, aen enen hont,
ende ſeiden, dat die coninc ſtont
buten den hove, in haer latijn.
Elegaſt ſprac: 'hoe mach dit ſijn?
ſoude die coninc ſijn hier voren,
ic duchte, dat mi naket toren.
ic ben verraden na mijn ghedochte,
oft mi verleit nu alſs ghedrochte.'
Elegaſt ghinc daer hi den coninc liet
ter ſtede, daer hi van hem ſchiet
ende ſeide hem, wat hi hadde verſtaen,
hem en bedroghe ſijn waen
beide aen hanen ende aen honden,
diet in haren latine vonden,
dat die coninc ware daer,
mer hi en wiſte niet hoe naer.
doen ſeide Carel die edel man:
'wie hevet u gheſeit dan,
wat ſoude die coninc hier doen?
ſoudi gheloven aen een hoen
oft dat een hont baſt?
ſo en es uw ghelove niet vaſt.
mi dinct dat ghi mi ſaghen telt.
waer toe eiſt goet, dat ghi mi quelt?
uw ghelove en es niet vaſt.'
'nu hoort,' ſprac Elegaſt.
hi ſtac den coninc in den mont

een cruut, dat daer voor hem ſtont,
ende ſeide: 'nu ſuldi verſtaen,
ſo ic te voren hebbe ghedaen.'
echter craide die hane ende ſede,
alſo als hi te voren dede,
dat die coninc ware daer,
mer hi en wiſte niet hoe naer.
'gheſelle, wat die hane crait,
ic wilde mijn kele windewait,
en es die coninc niet hier bi.'
doe ſeide Carel: 'tfi!
gheſelle, ſidi vervaert?
ic waende, dat ghi coender waert.
doet dat ghi ſeit. laet ons gaen,
al ſoude men ons heden vaen.'
Elegaſt ſprac: 'ic ſals beghinnen.
laet ſien, wat ſuldi daer aen winnen.'
Elegaſt eiſte ſijn cruut weder.
die coninc ſocht op ende neder
weder in ſinen monde,
mer hi verlooſt ter ſtonde,
hi en mochts vinden niet.
die coninc ſprac: 'wats mi gheſchiet?
mi dinct, ic heb mijn cruut verloren,
dat ic hadde hier te voren
beloken tuſchen minen tanden.
bi miere wet, dat mach mi anden.'
Doe loech Elegaſt echt
ende ſeide: 'ſteeldi over recht?
hoe coomt, dat men u niet en vaet
telken als ghi ſtelen gaet?
dat ghi leeft es wonder groot,
ghi en waert langhe wile doot.
gheſelle,' ſeit hi onverholen,
'ic heb uw cruut gheſtolen.

ghi en weet van ſtelen niet een haer.'
die coninc pensde: 'ghi ſecht waer.'
mettien lieten ſi die tale,
gode beval hi altemale,
dat hien moeſte borghen.
een deel was hi in ſorghen,
nochtans conſti behendichede,
daer hi alle die ghene mede
ſlapen dede van dier ſale
ende ontſloot dan altemale
ſloten, die men met ſlotelen ſloot,
waren ſi cleine ofte groot,
ende ghinc ten ſcatte daer hi lach,
eert iemen hoorde ofte ſach,
ende haelde ende brochte
alſo vele, als hem goet dochte.
doen wilde Carel van danen riden,
Elegaſt die hiet hem ontbiden.
hi ſoude om enen ſadel gaen,
die in die camer ware gheſtaen,
daer Eggheric ende ſijn wijf in lach,
die ſcoonſte die noit man ſach.
hi en leeſt niet, die u gheſeide
die verweentheit van den ghereide,
ende ooc aen dat voorboech
es te priſene ghenoech.
daer hanghen aen hondert ſchellen groot,
die alle ſijn van goude root
ende clinken als Eggheric rijt.
'gheſelle, doet wel ende ontbijt!
ic ſal hem ſinen ſadel ſtelen,
al ſoudic hanghen bi der kelen.'
Dit was den coninc onbequame,
hi hadde eer ontbeert der vrame
van den ſadel ende tghewin,

dan Elegaſt keerde weder in.
als Elegaſt quam ten ghereide,
daer ic heden eer af ſeide,
gaven die ſchellen ſulc enen clanc,
datter Eggheric bi ontſpranc
uut ſinen ſlape ende ſeide:
'wie es daer te minen ghereide?'
hi woude trecken ſijn ſweert,
haddet die vrouwe niet gheweert,
die hem ſeide ende vraghede,
wat ware dat hi jaghede,
oft hem alven wilden verleiden.
ſi namt ſwaert al metter ſcheiden
ende ſeide: 'daer en mach niemen in
comen ſijn meer noch min.
tes ander dinc, dat u deert.'
ſi bemaende ende beſweert,
dat hi haer ſeide ſijn ghedochte,
waer bi dat hi niet en mochte
ſlapen binnen drien nachten,
dat ſi conſte ghewachten,
noch eten binnen drien daghen.
dit began ſi hem te vraghen.
vrouwenliſt es menichſout,
ſijn ſi jonc, ſijn ſi out.
ſo langhe lach ſi hem an,
dat hi haer te ſegghen began,
dat hi des conincs doot hadde gheſworen;
ende die dit te doen waren vercoren,
ſouden cortelike comen.
hi ghincſe haer bi namen noemen,
hoe ſi hieten, wie ſi waren,
die den coninc wilden daren.
Dit hoorde al Elegaſt
ende hilt int herte vaſt.

hi pensde, hi ſout brenghen voort
die ondaet ende die valſche moort.
ſi ſeide: ‘mi waer liever vele,
dat men u hinghe bi der kele,
dan ic dat ghedoghen ſoude.’
ende Eggheric ſloech ſo houde
die vrouwe voor naſe ende mont,
dat haer tbloet ter ſtont
ter naſe ende te monde uutbrac.
ſi rechte haer op ende ſtac
haer aenſchijn over tbeddeboom.
Elegaſt die nam dies goom
ende croper liſelike toe.
in ſinen rechten hantſcoe
ontfinc hijt bloet van der vrouwen,
om dat hijt wilde ſcouwen
ende den coninc doen brenghen voren,
dat hi hem wachte voor den toren.
doe ſeide Elegaſt een ghebede,
daer hi alle die ghene mede
ſlapen dede die daer waren,
ende ſprac ſijn woort ſonder vervaren,
dat ſi beide ſliepen vaſt.
doen ontſtal hem Elegaſt
ſinen ſadel ende ſijn ſwaert,
dat hi lief hadde ende waert,
ende maecte hem ſiere vaerde
buten den hove tſinen paerde
toten coninc, die ſere verdochte
al omt goet, dat Elegaſt brochte.
hine hadder niet langher gheſtaen,
hadt na hem moghen gaen:
ſo ſere was hi vererret.
hi vraechde, waer hi had ghemerret.
Elegaſt ſeide: ‘ten es mijn ſcult niet.

bi al dat god leven liet,
tes wonder dat mijt hert niet en breect
van den rouwe dier inne ſteect.
ſi en breect nemmermeer
door rouwe noch door ſeer,
dies ben ic ſeker te voren,
ſi heeft ſo groten toren.
ghesſelle,'. ſeidi, 'dits tghereide,
daer ic u heden af ſeide.
dit hout, ic ſal gaen
Eggheric ſijn hooft af ſlaen
of doden met enen cnive,
daer hi leit bi ſinen wive.
dat en lietic om al dat gout,
dat die warelt inne hout.
ic ſal wederkeren ſchiere.'
doe bemaenden die coninc diere,
dat hi hem ſeide door wat ſake
hi ware ſo ſere tonghemake:
'en ſidi niet al gheſont
ende hebt wel tien hondert pont,
ende tghereide daer ghi om ghinct?'
'ay heer, het es al ander dinc,
dat miere herten deert
ende minen droeven ſin verteert.
ic heb minen heer verloren.
ic hadde toeverlaet te voren,
te comene te minen goede
ende te verwinnen mijn armoede.
mijn heer ſal ſterven morghen vroe,
ic mach u ſegghen hoe.
Eggheric heeft ſinen doot gheſworen.'
doen wiſte Carel wel te voren,
dat hem god te ſtelen ontboot,
om hem te beſcudden van der doot.

hi dankes ootmoedelike
gode den here van hemelrike.
Doe antwoorde die coninc ſaen:
‘hoe ſo waendi dan tontgaen,
of ghien ſtaect met enen cnive,
daer hi leit bi ſinen wive?
thoſ ſoude verſtormen al,
ghi en hat meer dan gheval.
ghi ſout ſaen hebben vercocht
ende uw lijf ten ende brocht,
ſoudi u werpen in den noot.
ſterft die coninc ſo es hi doot,
wat talen ſouder af weſen,
ghi ſout des rouwen gheneſen.’
dit ſeidi door behendichede,
om Elegaſt te proeven mede.
nochtan waſſer een ander an:
hi hadde gherne gheweeſt van dan,
tlanghe letten was hem leet.
Elegaſt antwoorde ghereet:
‘bi al dat god leven liet,
en waerdi mijn gheſelle niet,
ten bleve te nacht onghewroken,
dat ghi hebt ſo na gheſproken
den coninc Carel minen here,
die waerdich es alder ere.
bi den here die mi ghewrochte!
ic ſal vorderen mijn ghedochte
ende wreken minen toren;
sconincs doot es gheſworen.
eer ic van der borch ſcheide,
gaet mi te lieve of te leide.’
die coninc pensde: dits mijn vrient.
al heb ics qualic op hem verdient,
ic ſalt beteren, mach ic leven,

hi ſal verwinnen al ſijn ſneven.
'gheſelle, ic ſal u wiſen bet,
hoe ghien brenghen ſult int net,
Eggherike van Egghermonde.
rijt in der morghenſtonde
toten coninc, daer ghien vint.
vertelt hem ende ontbint
die ondaet ende die moort.
als hi ſal horen uw woort,
ghi ſulter bi verſoenen al,
uw loon en ſal niet weſen ſmal:
ghi moghet riden bi ſiere ſiden
alle uw daghe ende uw tiden,
of ghi ſijn broeder waert,
ſo langhe als u god gheſpaert.'
Elegaſt ſeide: 'wat mijns gheſchiet,
en come voor den coninc niet.
die coninc es te mi ſo gram,
om dat ic hem eens nam
van ſinen ſcatte ſulke ſcaerden,
dat cume ghedroech twe paerden.
ic en come niet daer hi mi ſaghe
noch bi nachte noch bi daghe.
dats pine ende teghenſpoet.'
'wil ic u ſegghen, wat ghi doet,'
ſprac Carel die edel man.
'rijt wech in uwen dan,
daer ghi liet uw gheſellen.
nu ſal ic u vertellen:
voert voor u ons bejach;
tot morghen opten dach
dan deilen wi met ghemake.
ic ſal bode ſijn van der ſake
toten coninc daer icken weet.
ſloech men hem doot, het waer mi leet.'

Met deſer talen dat ſi ſchieden.
Elegaſt voer tot ſinen lieden,
daer hiſe liet in den dan,
ende Carel die edel man
voer tInghelen in ſijn caſteel.
ſijn herte was ſonder riveel,
datten die gheen wilde verraden,
die hem ſoude ſtaen in ſtaden,
ſoude recht na rechte gaen.
noch ſtont die poorte ontdaen
ende ſine lieden ſliepen alle.
hi bant dors opten ſtalle
ende ghinc ter camere daer hi lach,
eert iemen hoorde ofte ſach.
hi hadde ſijn wapen af ghedaen.
ſo was die wachter gheſtaen
ter hogher tinnen ende blies den dach,
die men ſcone verbaren ſach.
doen wart ontwaken menich man,
dien god den ſlaep ſende an,
doe die coninc ſtelen voer,
dat was hem een ſcone voer.
doen ſende Carel die coninc
om enen ſinen camerlinc
ende om ſinen verholen raet,
ende ſeide, hoet met hem ſtaet,
dat hi wiſte wel te voren,
dat ſine doot ware gheſworen
van Eggheric van Egghermonde,
die comen ſal in corter ſtonde
met alder macht van den lande,
om hem te doene ſcande
als te nemen ſijn leven,
dat ſi hem goeden raet gheven,
dat hi behoude ſijn ere

ende dat door haren gherechten here.
Doe ſeide die hertoghe van Bayvier:
'laetſe comen, ſi vinden ons hier.
het ſal den menighen coſten tleven,
ic ſal ons goeden raet gheven.
hier es menich ſterc Vranſoys,
uut Vrancrijc ende Bollonoys
menich ridder, menich ſeriant,
die met u quamen hier int lant.
ſi ſullen hem wapenen altemale
ende trecken in die hoghe ſale,
ende ghi ſelve, heer coninc,
ſult ghewapent ſtaen in den rinc.
die u daer ſlaen wil of deren,
wi ſullen wel weren,
tbloet ſal hem lopen ter ſporen
ende Eggheric als te voren.'
deſen raet dochten goet.
ſi wapenden hem metter ſpoet
alle die daer toe dochten
ende wapenen draghen mochten.
beide clein ende groot,
ſi duchteden ſwaren wederſtoot.
Eggheric was van groter macht,
ende alle die hadden cracht
weder ende opten Rijn
wouden in ſiere hulpe ſijn.
men dede ter poorte ſeſtich man
ghewapent ende halsberch an.
doen Eggherics lieden quamen ghevaren
in sconincs hove met ſcaren,
ontdede men die poorte wide
ende lietſe alle door liden.
doen ſi quamen int hof,
dede men haer cleder of.

men vant naeſt haren live
witte halsberghe, ſcarpe cnive.
die ondaet was openbaer.
men leitſe ghevanghen daer
altemet dat ſi quamen,
tot dat menſe hadde benamen.
Eggheric quam ghevaren
al metter leſter ſcaren,
daer alle die moort ane ſtoet.
doe hi ghebeet was te voet
ende waende gaen in die ſale,
ſloot men die poorten te male.
men vinken als men dander dede.
men vant ghewapent ſine lede
bat dan iemen die daer was.
men leide hem in dat pallas
voor den coninc ſinen here.
des mochti hem wel ſcamen ſere.
die coninc leide hem vele te voren,
hi en woudes een niet horen,
hi loghende der ondaet
ende ſeide: 'heer coninc, hebt beteren raet.
dadi mi lachter onverdient,
ghi hat verloren menighen vrient.
ghi en waret ooc niet ſo coene,
noch gheen uwer baroene,
die mi op dorſte ſtaden,
dat ic u hadde verraden.
waer daer iemen, dies begaerde,
ic daet hem loghenen metten ſwaerde
of metten oorde van minen ſpere.
nu come voort dies beghere.'
Als die coninc dit verſtoet,
was hi blide in ſinen moet
ende ſende om Elegaſte

boden na boden vaſte
daer hi was in den woude
ende ontboot hem harde houde,
ende vergaf hem alle mesdaet;
in dien dat hi den camp beſtaet
teghen Eggherike,
hi ſouden maken rike.
die boden en letten niet,
ſi deden dat hem die coninc hiet;
ſi voeren tot dien ſtonden,
daer ſi Elegaſt vonden.
dat hem die coninc beval,
ſeiden ſi Elegaſt al,
die ſere verblide van den woorde.
als hi die niemare hoorde,
hi liet ligghen ſijn ghereide
ſonder enich langher beiden
dat hi Eggherike ſtal,
hiet hi ende beval.
hi ſwoer bi ſiere kerſtenhede,
waer hem god ſculdich een bede,
hi en begheerde ander goet,
dan hi den camp vechten moet
ende ſinen gherechten here
om te behouden ſijn ere.
ſi voeren wech metter ſpoet.
doen Elegaſt die ridder goet
quam in des conincs ſale,
nu moochdi horen ſine tale.
Hi ſeide: ‘god hoede dit gheſinde,
den coninc ende dat ic hier vinde.
mer Eggheric en groetic niet.
god die hem crucen liet,
om onſen wille veel vermach,
die late mi ſien op deſen dach

ende Maria die maghet ſoete,
dat men te winde hanghen moete
Eggheric van Egghermonde.
mochte god doen ſonde,
ſo heeſt hi ſonde ghedaen,
dat hi der galghen es ontgaen,
om dat hi ſwoer mijns heren doot
ſonder bedwanc oſte noot.'
als dit Elegaſt hadde gheſproken,
Eggheric hadt gherne ghewroken,
mer hi en hats die macht niet,
daer was menich die hem liet.
die coninc antwoorde daer of:
'ſijt willecome in mijn hof!
nu vermaen ic u bi alle dien,
die gods van ſonden plien,
dat ghi ſecht ende brenct voort
die ondaet ende die moort
van Eggheric, die ghi hier ſiet.
dat en laet door niemen niet,
ghi en ſecht waer ende niet el,
hoe die aventuur ghevel.'
Elegaſt ſeide: 'gherne,
mi en ſtaets niet tontberne.
ic ben ſeker wel te voren,
dat Eggheric heeft uw doot gheſworen.
ic hoordet hem ſegghen, daer hi lach
ende gaf ſinen wive enen ſlach,
dat ſijt dorſte anden,
daer haer bloet ten tanden,
ter naſe ende ter mont uutbrac.
ſi rechte haer op ende ſtac
haer aenſchijn over tbeddeboom.
ic was daer ende nams goom,
ende croper liſelike toe;

in minen rechten hantſcoe
ontfinc ict bloet van der vrouwen.'
doen liet hi den coninc ſcouwen
ende hem alle diet wilde ſien.
'dorſte Eggheric loghenen van dien,
ic dade hem lien der ondaet,
eer die ſonne ondergaet.
en moghet ontſegghen camp noch ſtrijt,
die verdachvaert in den crijt
ter warelt ghenen man,
dies u wille ſtaden an.'
die coninc antwoorde daer naer:
'bi miere wet, ghi ſecht waer!
ſoudicken voeren na recht,
ic deden ſlepen enen cnecht
ende hanghen bi der kele.'
doen ghinct met Eggheric uten ſpele
ende pensde in ſinen moet,
na dat gheſchepen ſtoet,
beter es camp dan hals ontween.
int hof en was man gheen,
diet ſpreken dorſte te ſiere vromen.
dus wart den camp aen ghenomen.
een lettel na der noenen
die coninc ontboot ſijn baroenen,
dat ſi ghewapent te velde waren;
hi en wildes camps niet ontbaren.
hi hiet den camp ghereiden
ende bat god, dat hi moeſte ſcheiden
den camp ende tghevechte
na redene ende na rechte.
die coninc trooſte Elegaſt wel
ende ſeide, verghinghe wel ſijn ſpel
ende behilti ſijn leven,
hi ſouden ſijn ſuſter gheven,

die Eggheric hadde te voren,
die ſijn doot hadde gheſworen.
Men ſloech coorden opt velt,
daer menich man ghewapent helt.
een lettel voor veſpertijt
Elegaſt quam ierſt int crijt,
om datti aenleggher was.
hi bete neder int gras
ende viel in cnienghebede
ende ſeide: 'god door uw goedertierenhede,
ic come u heden te ghenaden
na allen minen mesdaden,
die mi ie ghevel,
ic kenne mine mesdaet wel,
ootmoedich god, diet vermach,
en wreect niet op deſen dach
aen mi mine ſonden.
door uw heilighe vijf wonden,
die ghi ontfinct door ons mesdaet,
hebt heden mijns raet,
ſo dat ic niet en ſterve
noch in den camp en bederve.
eiſt dat mi die ſonden niet en ſlaen,
ſo waen ic wel van hier ontgaen.
volmaect god, door uw doghet
ic biddu, dat ghi mi verhoghet.
ende Maria ſoete vrouwe,
ic wil u dienen met rechter trouwe
ende nemmermeer voort an
en werdic rover noch ſcaecman
in wilderniſſen ende in wouden,
mach ic hier mijn lijf behouden.'
doen hi einde ſijn ghebede,
ſeghende hi alle ſine lede,
ſcone met ſiere rechter hant

ſeghende hi ſijn ridders ghewant
ende ſeghende dors, dat voor hem ſtoet,
ende bat gode door ootmoet,
dat hem draghen moeſt met eren
ende uten campe laten keren.
met dat hi die tale ſeide,
ſat hi op in ſijn ghereide
ende hinc den ſchilt ter luchter ſide.
nu naket enen groten ſtride.
hi nam in die hant dat ſpere,
ende Eggheric quam met groter ghere
ten crite waert ghewapent wel,
die ſere was int herte fel;
hi en ſeide noch en dede
te gode waert ghene bede;
hi ſloech met ſporen vaſte
ende reet op Elegaſte,
ende Elegaſt op hem weder,
die Eggheriken ſtac door tleder
van der curien met ghewelt,
datti neder viel opt velt
van den orſe op daerde.
Eggheric vinc ten ſwaerde,
dat hi trac uter ſcheide,
hi ſeide: ‘nu ſal ic u doden beide
Elegaſt u ende uw paert,
ten ſi dat ghi ter vaert
neder beet op die moude,
ſo mach uw ors tlijf behouden;
hets ſo ſterc ende ſo groot,
het waer ſcade, ſloech ict doot,
die menighe ſoudet beclaghen.
moochdi uw lijf ontdraghen,
ſo behoudi uw paert.’
Elegaſt ſprac ter vaert:

'en ware dat ghi te voet ſijt,
ic ſoude corten deſen ſtrijt.
en wil u niet te voete ſlaen,
ic wil prijs aen u begaen,
al ſouts mi ſijn te wors.
nu ſit weder op uw ors,
laet ons vechten ridderwiſe.
ic hebbe liever, dat men mi priſe,
dan ic u ſloeghe bi rampe,
al ſoudic bliven in den campe.'
Dat was den coninc Carel leet,
dat Elegaſt ſo langhe meert,
dat hi Eggherike ſpaert.
Eggheric vinc ſijn ors ter vaert.
doe Elegaſt die tale ſeide,
ſat hi op in ſijn ghereide.
doen verhief daer een ſtrijt
tot langhe na veſpertijt.
en quam niemen, daer hi ſach
noit op enen dach
ſo fellen ſtrijt tuſchen hem tween,
als ſi hadden al in een,
dats loghene ne gheen.
doe ſeide die coninc van Vrancrike:
'god alſo ghewaerlike,
als ghi hier moghende ſijt,
ſo moeti corten deſen ſtrijt
ende dit langhe ghevechte
na redene ende na rechte.'
Elegaſt hadde een ſwaert,
het was ſijns ghewichten waert,
van ghemalen goude root,
elken man te ſiere noot,
die coninc haddet hem ghegheven.
Elegaſt die hevet verheven

ende ſloech enen ſlach ſo ſere
bi der hulpen van onſen here
ende door des conincs Carels bede,
die hi over Elegaſt dede,
ſo dat hi hem rovede
tmeeſte deel van den hovede,
ende viel doot uten ghereide.
dit ſach die coninc ende ſeide:
'ghewarich god, ghi ſijt hier boven,
met rechte mach ic u wel loven,
die mi ſo menighe ere doet.
die u dienen, ſi ſijn vroet.
ghi moocht helpen ende beraden,
die aen u ſoeken ghenaden.'
Nu wil ic corten deſe dinc.
men ſleepte Eggheric ende hinc
ende alle die verraders mede,
daer en halp ſaec noch bede.
Elegaſt bleef in der ere,
dies dancti onſen here.
die coninc gaf hem Eggherics wijf,
ſi waren tſamen al haer lijf.
dus moet god al onſe ſaken
voor onſe doot te goede maken.
des onne ons die hemelſche vader.
nu ſegghet Amen allegader.

VARIETAS LECTIONUM.

---

pag. 1. 1 een *deest in* 𝔄, al *in* 𝔅 — 2 hoort 𝔄 — 4 dat coninc Carel — 6 alle gader 𝔄 — 9 die coninc — 15 daer die coninc lach 𝔄 — 17 ſo dat die c. ontbrac 𝔄 — 18 bi den woorden die dinghel ſprac 𝔄 — 24 of ghi vlieſt 𝔄

pag. 2. 26 ſal u evel ſijn gh. — 27 o. moeten ſt. — 28 mede d. — 30 nu wilt wachten u — 31 ende vaert — 33 ende ſit — 35 Dit v. aldus — 39 al ſlapende — 41 die inghel — 42 ſprac den coninc 𝔄𝔅 — 44 god die hietet — 45 ontbietet — 47 woorde 𝔄 — 49 als die vervaert was ende v. — 51 elfs ghedroch — 53 hoghe doctrijn — 54 mi nu — 55 te ſtelene — 56 ten es man in al a. — 57 c. ofte grave — 58 rijc es van have — 59 hi moet

pag. 3. 60 dienſte — 61 want m. l. — 63 dat lant es alle g. — 64 daer toe Colen — 65 alſo voort — 66 ghelijc den keiſer — 68 Denouwe 𝔄𝔅 — 70 vele 𝔅 meer 𝔄𝔅 — 71 Spandien 𝔄 — 72 want — 73 heidenen — 76 ſtelen nu — 77 ontbiet — 80 en mochtes — 81 die lachter 𝔄 jonſte — 84 hare tale w. 𝔄 — 85 vaecte hi 𝔄 — 86 dat hi — 87 d. hem te v. — 89 ſidi ſeer o. — 92 ſprac toten coninc als die wiſe — 93 wert een d.

pag. 4. 96 d. van dan 𝔅 tale 𝔄 — 97 hem tſeinen began 𝔄 99 gheboden ende ſijn w. — 102 kelen 𝔄 — 106 ende daer toe lant — 107 mijns 𝔄𝔅 — 109 ſperen 110 als die ghene d. — 112 ware nochtans m. — 113 oft dat ic verloren hadde een let — 114 dan ic nu moet ſt. varen — 115 te duuſter nacht ſonder ſparen — 116 oft daer omme g. v. — 117 moet hi

118 waer uter ſalen — 119 ſonder ſprake ende verhalen — 123 joncheren — 124 in die ſ. 𝔄 — 126 ic tot d. — 128 moet nu v. — 129 vremde 𝔄

pag.5. 130 hem *deest in* 𝔅 — 131 coninc C. ende hem cl. — 132 dierbaren — 134 ſeden 𝔄 — 135 deden 𝔄 — 136 aldaer — 137 twaren — 138 dus — 140 ten was — 141 dien — 142 ſi w. — 144 dien 𝔄𝔅 — 145 alle gader — 147 dat dede hi door sc. h. — 148 ſijn h. was h. al ghereet — 150 voort m. l. — 152 gheſmiden 𝔄 gheſmeiden 𝔅 — 153 beiden 𝔄𝔅 — 154 ſaeldet — 155 dat ment — 156 doen — 159 dat haer here 𝔄 — 161 vaſt als g. — 163 gheſtolen ſt. — 164 leide aldaer ſ.

pag.6. 167 die *deest in* 𝔅 — 169 tot *deest in* 𝔄 — 173 ende daer na — 176 metten ſp. — 177 u ooc harde ſere 178 b. felle doot — 179 ontfinc die here 𝔅 d. onſen n. 𝔄 — 180 ende ſo w. — 184 wout verwecken v. — 185 maken — 186 w. maectet w. — 187 ſo moet ghi — 188 in deſer duuſter middernacht — 189 uwe cr. — 191 al gader — 192 in ſeer veel ghedochten — 195 mettien hi int wout quam b. — 197 *in* 𝔅 *antecedit versui* 196. — 196 coninc Carel 𝔅 - C. den edelen man 𝔄 — 197 d. n. verre ſt. van daen 𝔄 — 199 ſch. al over claer

pag.7. 202 eens ſo peisde doe d. c. — 204 dieven te haten — 205 al m. l. — 208 bi der avontuur 𝔄 — 211 of ſlaen 𝔄 — 212 ſt. een a. d. 𝔅 of 𝔄 — 213 anxt — 217 Elegaſte — 218 ſaken — 219 hi ſet dicke ſ. — 220 om dat g. — 223 t. ooc gh. — 225 daer om 𝔄 — 226 tl. daer hi was h. — 227 mach mi nu — 228 dat ic hem nam borch e. l. — 230 in ſijnre ſc. 𝔅 in ſine ſc. 𝔄 — 232 kinderen ende cnapen e. gh. — 233 die ic te ſamen o. heb al

pag.8. 235 ende volghen hem d. a. — 238 ende daer toe l. 240 altoos o. — 243 allen op — 244 mer ſo veel doochden e. an — 250 noch b. noch c. — 251 a., prioors ofte m. — 252 ende daer toe p. — 253 can wel b. — 254 ofte comen in 𝔅 werde 𝔄 — 259 ghebracht — 260 fatelment — 266 can hem gh. — 269 woude ic

pag.9. 273 coninc Carel ende — 275 ghewapent in 𝔅 in der ſelver gh. 𝔄 — 276 als die rideer *(sic)* wil ſijn v. —

277 als ſijn colen — 278 ende daer toe ſch. — 279 ende alle dat hi — 280 ſijn h. m. m. diere l. — 284 dweers ghereden — 285 als hem d. c. ghem. — 286 hi *deest in* 𝔄𝔅 hem, hi was 𝔅 — 287 dattet — 288 o. d. hi ſo ſwart was over al — 290 p. vele in — 292 en ſal vlien te n. — 296 v. g. alven 𝔄. v. g. weghen 𝔅 — 297 hi en ware over al ſw. n. — 299 wat icker — 301 *in* 𝔄 *antecedit* 300. — 304 vaer

pag. 10. 305 waer — 306 nu heeft die ſwarte ſaen v. — 307 den coninc daer teghen — 308 doe *deest in* 𝔄 — 310 heeft — 311 ic mach 𝔄 — 312 w. ſijn 𝔄 — 313 die de b. ſ. int aenſchine — 315 van ſteenten lichten ſi als d. d. — 316. 317 *desunt in* 𝔅 — 318 het ſchijnt wel, ten w. n. a. m. — 319 die ſ. wapenen hadde an — 320 ſulken o. — 321 ende van ſcone leden 𝔄 — 325 niet meer el — 326 was gheleden — 327 diet ſwart ors had b. 𝔄 — 328 hielt doen ſt. — 330 waeromme — 331 t. ooc v. — 332 ende dat hi mi ooc n. en gr. — 333 mi al daer gh. — 334 daer toe om — 335 ic waen — 336 ic verſekert — 338 datti mi oft die mine — 339 wilde alſo in p.

pag. 11. 340 c. bi verrade — 342 ſoude hem nu j. — 344 oft hi — 346 hi en o. mi niet te n. — 347 pr. alle ſ. cr. — 349 ſal ghewinnen — 350 orſe — 351 hem *deest in* 𝔄 — 356 ontbeit 𝔄𝔅 — 357 reit 𝔄 ghereit 𝔅 — 359 ende wat ghi jaecht, mi en roect — 361 waerdi daer toe n. — 365 op deſer tijt — 367 ic en wils u v. n. — 369 ghi vraecht mi hier m. d. — 370 ic en wils u niet b. — 371 ic heb 𝔄 — 372 ic 𝔄 — 373 hadde ic

pag. 12. 377 oft m. — 381 en woudts n. — 383 ware vr. — 384 dat hi coninc Carel was — 385 ſi w. o. door dat gras — 388 haer ſp. w. groot ende ſt. — 389 daer toe v. ſi in — 391 onder haer (gaer 𝔄) b. — 392 m. ghinghen — 393 v. wel b. — 394 v. ooc een — 395 wel mocht een — 397 ſine conſten 𝔄 ſine jonſten 𝔅 — 403 oft hadde gheweeſt een — 405 ſwerde 𝔄 ſwaerden 𝔅 — 406 opten helme 𝔄 — 407 menich 𝔄 — 408 ten was h. — 409 daer en liep door 𝔅 rode *deest in* 𝔄

pag. 13. 411 daer van ſloeghen g. gh. 𝔄 — 412 de ſpaendre 𝔅 daer vl. 𝔄 — 413 die h. van den 𝔅 hooft die b. 𝔄

— 414 ende ontfinghen ſcarde ende vl. 𝔄 — 417 te w. 𝔄 — 418 hier mijns — 419 ewelike — 424 ors 𝔄 — 425 t. h. beiden was cleinen vrede — 426 ende *deest in* 𝔅 noch opten h. — 427 enen ſlach ende ſloech ſo ſ. — 428 op ſinen helme ſo dat — 429 in tween ſt. — 430 ſo anteliken groot was den ſlach — 431 wanneer d. ſw. dat verſach — 432 dat hi ſ. — 433 ocharmen, dat ic ben gh. — 434 p. hi doe in — 436 ic en h. 𝔅 noit ongheval 𝔄 — 437 hebben *deest in* 𝔄 — 438 mi *deest in* 𝔄, nu *in* 𝔅 — 439 ic en priſe — 440 want ic nu b. idelder h. — 441 c. weſen ſc. — 442 op *deest in* 𝔅 — 443 doen ſach hi 𝔅 die ſach hi 𝔄 tſw. int velt — 444 ſt. al daer

pag. 14. 445 ten es — 446 die e. ſlaet oft doet d. — 447 en conde gh. — 448 in dat wout — 449 ghepeis — 452 ſprac die coninc ſonder ſaghe — 453. 454 *desunt in* 𝔅 — 456 of ghi en ſecht mi wie ghi ſ. — 460 uwe name 𝔄 — 462 in dien ghi — 467 mi het eerſte — 469 ic en d. n. r. bi den d. — 472 hoe dat c. — 476 dat ſprac die ridder harde ſaen 𝔄 — 477 ten beſten — 478 ic heb 𝔄

pag. 15. 481 ſoude ic — 483 den ſin 𝔄 — 484 denken 𝔄 dunken 𝔅 — 485 gh. dat es ſeer cr. — 486 c, dus verſtoet — 488. 489 *desunt in* 𝔅 — 488 al 𝔄 — 491 nu ſecht mi voort — 492 e. hoe dat ghi — 493 bi alle dat g. mach hebben weert — 494 ſ. ooc te v. — 496 u mede wel b. — 497 mi ende ſ. v. — 498 ſ. enich evel m. — 501 ic hiete E. 𝔄 — 502 en wils u n. langher h. — 504 vele doochden e. — 505 dat ic en ſtele ghenen man — 506 pinen levet — 507 hevet — 508 dies *deest in* 𝔅 – h. ooc gh. — 510 ſinder — 511 ic *deest in* 𝔅 had 𝔄 — 512 daer bi dat ic — 513 ende mi hadde al v. 𝔅 had 𝔄 — 514 coninc Carel

pag. 16. 516 mi daer na o. — 518 tw. altoos bi — 519 moetent 𝔄 — 521 a. prioors e. m. — 522 prooſſten ende daer toe p. — 523 daer i. 𝔄 – icſe alle c. — 525 ic en weet ſo vaſt gheen k. — 526 weet icker te vercrighen g. in — 527 ic ſalt brenghen in — 529 of t. 𝔄 — 530 mijn liſt es groot ende m. 𝔅 minen liſt 𝔄 — 531 mijn gh. ſijn al int w. — 533 ende heb gheraect een quade ure 𝔅 enen ſuren 𝔄 — 535 en coor daer ooc gh. — 537 icker — 539 *hunc versum sequuntur in*

𝔅 568–596. — 540 hoe hi heet — 541 ende wie hi es die u heeft leet — 542 van alſ. — 544 waer om en c. n. ghematten — 545 alle d. gh. die u hatten — — 546 ter wapenen doch 𝔅 te wapene 𝔄 — 548 god die h. — 549 ende wil mi

pag. 17. 553 heefter 𝔄 te punte ghebracht 𝔅 — te poente 𝔄 — 560 wat hulpen — 561 ic hebbe — 565 mi grote noot — 566. 567 *desunt in* 𝔅 — 569 eiſt uw wille ende b. 𝔄 (ſprac die c. *deest in* 𝔄) — 570 ghehieten ben ic Ad. — 572 in k. veel e. — 573 ende ooc in — 574 ſaken 𝔄 in a. ſake 𝔅 — 575 ghemaken 𝔄 en laet 𝔅 — 576 den riken ende 𝔄 den r. noch ooc d. a. 𝔅 — 578 ghenen ſo a. — 580 name l.

pag. 18. 585 hi ſoude mi w. — 587 haddic daer — 588. 589 *desunt in* 𝔅 — 591 vergonnen 𝔄 verionnen 𝔅 — 592 een groot d. — 593 die ſcat die l. — 594 eygenoot *(sic)* es cont 𝔄 — 595 haddens — 596 ten mochte daer n. d. — 597 *deest in* 𝔅 *et deinde ibi sequuntur* 540-565. — 598 Laet ons gheſellen ſijn te n. 𝔄 — 599 *deest in* 𝔄 — 600 dat wi connen b. 𝔄 — 601 beit hier ende het ſal daghen 𝔄 — 603 diet a. 𝔅 moet riſen 𝔄 — 605 ende in wat ſteden ſ. — *in* 𝔄 *adduntur hoc loco versus duo:* ende in wat ſtede, het mach daer ſijn, ic vare mede — 606 ic wils weſen vroet 𝔄 — 607 eer ic u volghe e. v. 𝔄 — 609 ic ſal u liever b. d. — 610 ſo groot een ſcat 𝔄 — 611 mochte 𝔄 — 612 ſc. al daer — 613 als dit dus d. — 614 dat hi — 616 moet mi god

pag. 19. 620 mijn *deest in* 𝔅 — 621 ic ſ. hem nochtans alle m. l. — 622 na mijn macht 𝔄 — 624 es een gh. — 625 dadic — 626 mochs 𝔄 al voor g. — 627 mochs 𝔄 mi des gh. — 628 c. wel v. — 631 gonſte 𝔄 jonde 𝔅 hadden l. — 632 mocht hi weder k. — 633 behoudelic tot ſijnre e. 𝔅 ſijnder 𝔄 — 635 ſijn daghe wel of l. — 637 des mach men h. ooc wel gh. — 639 vraechde hi doen Elegaſt das 𝔅 vraechde Elegaſte das 𝔄 — 640 hi hem 𝔅 iewerts 𝔄 — 642 die nacht — 643 tracht — 647 en weet oft ghijt ſ. — 648 tot E. — 651 es grote ſc. 𝔅 dat ghi l. 𝔄 — 652 m. ooc verraden — 654 ende den coninc ſ. h.

pag. 20. 655 ſoude hi n. tlijf — 656 mochtet na — 657 wel ghenoech v. — 658 hout hi — 659 lant ende ſant ende m. d. 𝔅, *pro quo in* 𝔄 harde menich ſcone dinc

— 660 b. borghen ende groot l. — 661 al had hi — 662 het mochte hem — 664 wi ſullen daer v. e. uwen w. 665 al *deest in* 𝔅 — 672 E. grote ſcat — 677 c. bocte n. — 678 r. al voren — 679 d. hi den w. hadde v. — 680 in ſijn hant — 681 ſo hijt aen d. pl. daer v. — 683 den ambocht 𝔄 totten a. 𝔅 — 684 wie dat gr. — 685 hem *deest in* 𝔄 — 686 ende ſulke dinc te hebben voren. — 687 hi ſat op ende ſloech met ſporen — 688 ſijn ors ende v. na E. — 689 metter ſpoet al ſonder raſte

pag. 21. 690 want hi was een l. voren — 691 wel *deest in* 𝔄 — 692 doen ſi — 694 die iewaert 𝔄 als iewers ſtont — 695 willic 𝔄 — 696 nu ſiet toe ſeit hi — 697 ghedaen nu alrebeſt — 701 quam al toe bi — 702 a. hem ter talen — 703 ic en quam — 704 daer ict weet — 706 ſoude icker — 707 moet dat ſtaen — 708 mi ooc lief — 709 ſidi nu een — 710 ic ſal dat c. wel v. — 712 in der muur 𝔄 — 713 d. wi crupen moghen 𝔅 dore 𝔄 — 714 dit ſo loofden — 715 ſi b. daer h. — 716 ter muur — 717 E. trec 𝔄 — 719 trecken 𝔄 — 720 hi bracht tc. — 721 ende hi loech — 724 maken daer na ſ. een

pag. 22. 725 aldus ghedaen ſach — 727 mey 𝔄 ſoude door p. — 730 den derden dach — 732 ic moeſte daer m. — 733 want het — 734 mi vervolchde — 735 ic en dorſte keren — 736 ic en mochter niet gheraken ane 𝔅 mijns iſer ave 𝔄 — 740 daer nu in gh. 𝔅 te punte 𝔄 — 741 doet hier na een — 742 m. een gat — 743 Elegaſt wracht ende twoechde hem bat 𝔅 Elegaſt voechdent b. 𝔄 — 744 ſijn l. — 746 als-ende daer toe ſt. — 747 ſulken werc — 748 wanneer ſi tg. 𝔅 van der m. 𝔄 — 749 h. al door graven dure — 752 h. b. daer ic 𝔄 — 753 woude — 755 want hi o. hem — 756 docht hem gh. — 757 woude hi — 758 ende *deest in* 𝔄 — 759 Carel bleef

pag. 23. 762 die was 𝔄 — 763 uut enen vate 𝔄 — 764 ende ſtaect b. 𝔅 binnen ſinen monde 𝔄𝔅 — 765 hi verſtonde 𝔄𝔅 — 766 h. hilen — 767 ſo verſt. hi ter ſelver wilen — 768 hane ende aen — 769 ſeide 𝔄 — 776 gh. al daer hi liet — 777 den coninc ende daer — 778 e. ſeide wat — 779 ſine waen — 781 in haer

latijn A — 782 ware al daer — 788 oft betrouwen van dat — 789 ghelone — 790 mi denct A mi dunct B — 793 nu hoort dan ghi ſpr. E. — 794 ende ſtac

pag. 24. 798 haen een ſede — 802 gheſelle, ſprac doen Elegaſt, — 803 ic wilde ghehanghen ſijn aen enen baſt — 804 en *deest in* A — 805 doe ſ. coninc C. B het fij A — 806 gh. ſidi dus ſere vervaert — 808 doet uw dinghen ende laet — 812 eiſchſte — 813 ſochte A — 814 ende wederom in B weder en in A — 815 v. al metter ſtonde — 816 mochts daer v. — 819 had A h. terſtont voren — 820 mine tande — 821 w. het dunct mi ſcande — 822 doen — 823 ſteeldi ooc, Adelbrecht? — 829 ic hebbe uw cr. hier gheſtolen

pag. 25. 830 hare A — 831 ware A — 832 met dien liet hi ſijn tale — 833 hijt — 834 d. h. daer woude b. — 835 eens deels — 836 conſte hi — 838 van den ſale A van dier ſalen B — 839 ontſloot doen altemalen — 843 of ſ. — 844 e. haelde voort ende br. — 847 E. hieten ontbeiden B ontbeiden A — 852 u ſeide — 853 hoe coſtelic het was dat gh. — 854 ende ooc hoe d. v. — 855 en was te priſen niet gh. — 856 hinghen — 857 die al waren van — 859 ontbeit AB

pag. 26. 868 gaven die ſulc e. cl. B gaven ſulc e. cl. A — 875 wattet — 876 often A — 878 niemant *sine* in — 879 in comen tſi vrient of viant — 880 het es een a. d. dat u nu deert — 881 ſi vermaende hem ende — 884 drie n. — 885 dat ſi wel c. gh. B daer ſi conſten gh. A — 886 drie — 889 ſ. ſ. jonc oft ſijnſe ooc out — 890 hem daer an — 892 hi haers broeders d. — 893 dit *deest in* A te doene B — 894 ſoude A ſouden daer corteliken c. — 896 hieten ende wie — 898 h. te ſamen E. — 899 in ſijn h.

pag. 27. 907 ter ſelver ſtont — 910 h. a. voor tb. — 911 ic waſſer bi ende nams goom A — 912 liſeliken — 913 in minen A rechteren B — 914 ontfinct bloet A — 915 tot teken dat men ſoude aenſcouwen — 916 diet den coninc te voren brochte A — 917 dat hider hem voor wachten mochte A — 920 ſl. d. ende die vrouwe A — 921 woort met trouwe A — 922 tot dat — 923 ende doen — 928 ſeer dochte — 930 hi en h. — 932 ſo ſeer w. h. doen v. — 934 E. ſ. en mochts niet A

pag. 28. 935 god hem crucen liet — 936 dat mijn herte — 937 die daer in ſt. 𝔄 — 938 ten ſal nu breken n. — 939 door groten r. — 940 ic al ſeker — 941 mijn herte heeft — 942 ſeit hi — 944 dit wilt bewaren, want ic ſ. g. — 945 nu E. — 946 ofte — 948 lietic niet om — 949 dat die ganſe werelt — 951 d. bemaende 𝔄 — 952 dat die hem 𝔄 — 953 hi ſo ſeer ware t. — 954 want hi noch vroom ware ende al gh. — 955 ende had wel ghecreghen t. — 956 daer toe tgh. daer hi om ghinc — 957 gheſelle, ſprac hi, een a. d. — 958 es d. m. h. ſo ſere deert — 960 ic hebbe alle mijn goet v. — 961 ende des conincs hulde te v. — 962 nu meendic te verwinnen mijn armoede — 963 ende verſoenen den coninc vroede; *hoc loco sequuntur in* 𝔅 967. 966. 964. — 964 ende wilt hem doen ſterven m. vr. — 965 ic ſalt u vertellen ende ſ. h. — *tum sequuntur in* 𝔅 *hi duo versus:* als coninc Carel dit verſtoet, wiſte hi wel dat dien raet was goet *et exinde* 968. 969 *sqq.* — 966 heeft ſijn d. — 967 minen here, maer hem naect toren, *vide* 963. — 968 gheboot — 969 hem *deest in* 𝔄

pag. 29. 970 hi dancte ſeer o. — 971 den here *deest in* 𝔄 — 972 Doen — 974 oft ghi hem ſt. — 976 ſelde 𝔄 — 978 vercoft 𝔄 — 979 den einde 𝔄 ghebrocht — 980 in ſulker noot — 982 van deſer talen laet nu w. — 983 r. wel gheneſen — 984 dit ſeide hi — 986 daer toe waſſer noch een andere an — 988 dat l. — 990 bi al dat g. mi lenen liet — 991 en *deest in* 𝔄 — 992 ten nacht niet o. — 993 d. ghi ſo na hebt gh. — 998 e. ooc wr. — 999 want tſc. — 1000 ende eer — 1001 ſalt Eggheric vergaen te leide

pag. 30. 1005 alle ſ. ſn. — 1007 h. ghi hem — 1009 rijt nu in — 1010 ghi hem v. — 1011 v. h. daer ende — 1012 ende grote moort — 1013 uw ghetrouwe w. — 1016 moocht — 1017 al uw daghen — 1018 ghelijc oft — 1020 wats mijns 𝔄 — 1021 ic en come 1022 es op mi — 1023 om dat ic eens ghecreech ende nam — 1024 v. ſ. ſcatten ſulc en ſcaerden 𝔄 v. ſ. ſcatte ſulke ſcaerden 𝔅 — 1025 dat cume waerdich was twe p. — 1028 dats verloren en teghenſpoet 𝔅 *In* 𝔄 *deest* ende — 1029 ſegghen dan wat — 1030 ſpr. Caerle — 1031 rijt uwen wech 𝔅 dam 𝔄𝔅 —

1033 ende hoort wat ic u ſal vertellen — 1034 voert met u onſer beider bejach — 1035 opten ſconen dach — 1039 hem *deest in* 𝔄 het ware 𝔅

pag. 31. 1042 den dam 𝔄 ſinen dam 𝔅 — 1044 op ſijn c. — 1045 ſ. h. en was niet ſonder riveel — 1046 ghene — 1048 ſ. alle recht 𝔅 na r. ſtaen 𝔄 — 1049 doen vant hi die poorte noch ontdaen — 1051 hi b. ſijn ors — 1052 cameren — 1054 doen hi ſijn w. af hadde gh. 1055 w. daer gheſtaen — 1056 ende *deest in* 𝔄 — 1058 in wake 𝔄 ontwake 𝔅 — 1061 boer 𝔄𝔅 — 1064 ende *deest in* 𝔄 — 1065 doen ſeide hi h. — 1066 hoe dat hi — 1067 ſinen doot 𝔄 waer 𝔅 — 1070 met alle die m. — 1071 om hem aldaer te d. — 1072 ja daer toe te n. — 1073 raet wilden gh. — 1074 behouden mochte ſ. e.

pag. 32. 1075 ende daer toe h. 𝔄 — 1076 doen 𝔅 van Baynier 𝔄 — 1081 uut Vrankerijc ende uut B. 𝔅 ende Baloys 𝔄 — 1082 ende *deest in* 𝔄 — 1083 hier qu. int 𝔅 quame 𝔄 — 1088 die u daer wil ſlaen oft d. — 1089 ſal hem ſeer moeten verweren — 1090 l. uut den ſporen — 1091 ſo ſal ooc E. — 1092 docht hem ſeer goet 𝔅 d. weſen goet 𝔄 — 1095 wapene — 1096 b. cleine ende daer toe groot — 1097 ſi duchhen 𝔄 — 1098 E. die was — 1099 nochtans alle — 1100 weder daer e. o. R. — 1101 w. in sconincs h. 𝔅 woude 𝔄 — 1102 ter poorten — 1103 gh. wel ende halsberghen an — 1104 als E. volc quam gh. — 1105 tot sc. h. metter ſc. 𝔅 in tsc. 𝔄 — 1106 poorten — 1107 dore l. — 1108 d. ſi voort qu. in dat h. 𝔅 quame 𝔄 — 1109 cl. daer of

pag. 33. 1110 doen vant men n. — 1111 w. halsberghen ende 1112 was al o. — 1113 m. l. doen gh. — 1114 altemet mettien ſi qu. — 1115 tot datmer een deel h. bi namen 𝔅 had 𝔄 — 1116 daer na quam E. gh. — 1117 cortelic metten laetſten ſc. — 1118 an ſt. — 1119 doen hi gheſtelt was te v. — 1122 men *deest in* 𝔄𝔅 — 1125 men leiden voort in — 1127 dat mochti h. w. ſcame ſ. 𝔄 dat mocht hi 𝔅 — 1128 veel — 1129 maer hi en wilder n. af h. — 1130 h. l. alle die ondaet — 1131 coninc *deest in* 𝔅 — 1132 l. al onv. — 1133 m. goeden vr. — 1134 ghi en waert ooc nie ſo c. — 1135 noch ooc mede gheen b. — 1136 die

mi dorſten ſtaen te ſtaden — 1137 dat ic u ſoude hebben v. — 1138 voor iemant 𝔄 — 1140 oft — 1142 dit *deest in* 𝔄 — 1144 ende ſeinde boden na E.

pag. 34. 1152 en lieten niet 𝔄 — 1154 ſi v. ter ſtonden — 1155 Elegaſte — 1157 Elegaſten — 1161 beide — 1175 ende die ic — 1176 groete ic — 1178 vele — 1179 die laet mi

pag. 35. 1181 te winde gaen m. — 1187 oft 𝔄 — 1193 willecomme 𝔄 — 1194 vermaen in v 𝔄 vermane 𝔅 — 1195 dies god 𝔄𝔅 — 1197 die overdaet — 1206 ic hoorde 𝔄 — 1210 te monde — 1214 liſeliken 𝔄𝔅

pag. 36. 1215 rechteren 𝔄𝔅 — 1218 allen 𝔄 — 1220 liden — 1226 daer na 𝔄 daer *deest in* 𝔅 — 1227 bi mine wet 𝔄𝔅 ſegghet 𝔅 — 1230 kelen 𝔄 — 1231 doen ghinc 𝔄 — 1235 egheen — 1236 te *deest in* 𝔄 — 1238 een luten 𝔄 — 1239 beroene 𝔄 — 1243 moeſt — 1245 na reden 𝔄𝔅 — 1246 Elegaſte — 1247 wel dat ſpel — 1248 ende behielt hi — 1249 ſoude hem 𝔅 ſijnder ſ. 𝔄

pag. 37. 1251 had 𝔄 — 1256 om dat hi — 1257 in dat gr. — 1258 ende viel op die cnien in ſijn ghebede — 1261 van allen m. m. — 1263 ic k. mijn m. — 1268 onſe m. — 1275 ic bidde u — 1277 ic w. u dienen op rechte tr. — 1279 ſcatman 𝔄𝔅 — 1283 ſijn leden

pag. 38. 1291 ſ. h. op ſijn gh. — 1292 ter luſter ſ. — 1295 met groten ghere — 1299 gheen ghebede — 1303 Eggheric 𝔄 — 1305 dat hi — 1307 E. ghinc t. ſw. — 1309 ende ſ. — 1312 mouden — 1314 het es ſo — 1316 ſoudt 𝔄

pag. 39. 1320 ten ware dat ghi te voete ſ. — 1322 ic en wil u te voete niet ſlaen — 1325 nu ſittet — 1326 ridderlike wiſe — 1330 dit was — 1332 ende Eggherike 𝔄 dat hi Eggheric 𝔅 — 1336 enen ſtrijt — 1342 dat es loghene gheen — 1343 van Vrankerike — 1344 o god — 1350 ghewichte 𝔄 — 1351 van ghemale g. 𝔄 — 1352 elke m. 𝔄 — 1353 hadt 𝔄

pag. 40. 1354–1372 *in* 𝔄 *pars folii hos versus continens avulsa est.* 1356 *post hunc additur in* 𝔅: dus iſt al beſere — 1373 in die ere — 1374 d. dancte hi — 1379 gonne 𝔄𝔅.

ANNOTATIONES.

---

1. vrai, hodie fraai, bellus, pulcher, elegans.

5. tInghelen, Ingelhemii. Eginhardus in Vita Caroli M. cap. 17. (Pertz Monum. II, 452.) teſtatur, „Carolum regem inchoasse palatia operis egregii, unum haud longe a Mogontiaco civitate iuxta villam, cuius vocabulum est Engilenheim, alterum Noviomagi.“ Ermoldus Nigellus in vita Ludovici Pii IV, 183. 188. (Pertz Mon. II, 505) refert, palatium istud amplissimum centum columnis innixum, eiusque basilicam postibus aeratis et ostiis aureis ornatam fuisse; et poeta Saxo V, 435 de eo canit:

Ingilehem dictus locus est, ubi condidit aulam,
Aetas cui vidit nostra parem minime.

Cf. J. D. Schoepflini Diss. de Caesareo Ingelheim. Palatio in Hist. et Comment. Acad. Theodoro-Palatinae I, 300–321. et Fiorillo, Geschichte der zeichn. Künste in Deutschl. I, 33–35.

9. 214. 291. 1201. ghevallen, accidere, evenire.

17. 1058. wart ontwaken, experrectus est. Maerl. Bestiaris v. Pavo:

als hi ontwaken wart bi nachte

28. derven, amittere, privari; cf. Floris 3082. 3842.

30. verwacht u daer of, cave tibi ab hoc.

34. niet en ſpaert, ne cuncteris.

35. 273. verhoren, animadvertere; cf. Huyd. op Stoke II, 105. Clignett bijdr. 130.

36. een vreemde dinc, res nova, insolita; cf. teut. vremde.

40. hilt hem niet aen dat woort, dictum non curavit.

49. verenen, consternari.

51. 775. 876. **alf** sive **elf**, incubo, ἐφιάλτης, daemon qui homines dormientes incumbendo vanisque imaginibus excitatis (ghedroch, ghedrochte) angit atque cruciat. Apud nos dicitur Alp et passim Mare vel Drud (Schmeller baier. Wörterb. I, 476–7.) Maerlant putat angelos malos harum imaginum esse auctores, Spec. hist. I. pag. 6.

Dit ſijn die belaghen mede
talre tijt die menſchelichede,
bede wakende ende in drome.
elfs ghedroch ende fantome,
toverie comen van deſen.

et alio loco galli cantui virtutem incubonis abigendi tribuit, Bestiaris voce Gallus: elfs ghedrochte ſcuwet ſijn luut. Cf. Irische Elfenmärchen von den Brüdern Grimm CVII. CVIII.

52. **telt** III. sing. praes. verbi telen, gignere, germ. zielen; inde et teelt, fructus; v. Huydec. proeve II, 162.

53. **drochtijn** est theotisc. truhtîn, in Glossis saxon. Iusti Lipsii druftin, dominus, quod bene derivatur a truht, familia, contubernium; Schmeller baier. WB. I, 473.

54. 75. 342. **wat node**, qua necessitate coactus. **node**, aegre, ſchwerlich 78. 80. 627. 669; cf. Reineke Gloss. 195.

62. 236. **niewers**, nusquam, apud alios niewer, nieweren, niewerinc; Grimm Gr. III, 220.

ſijns ghenoot, ei similem, ſeines Gleichen; Clignett bijdr. 197. 198.

68. **Denouwe** legitur in A et B, praefero tamen Dunouwe, quod et alibi invenitur. Maerl. Best. voce Esox: es een visc in der Dunouwen. Ferguut in Clign. bijdr. 374.

ic waende niet in der Dunouwen cet.

76. **ellendich**, in exilio aetatem degens, miser.

78. 80. **node**, aegre; cf. Floris.

81. **laſter**, ignominia, lachter; v. Reineke Gl. 192.

81. 631. **onſte** praet. v. **onnen**, favere, quod et onde, jonde et gonde; cf. Huyd. op. Stoke III, 310.

83. **ghepens**, ghepeins, cogitatio.

84. **haer ende daer**, saepius harentare, hic illic; Clign. bijdr. 22.

weder ende ghens, huc illuc, ultro citroque, idem quod apud Kil. weder ende weint, et apud Maerl. hare ende hier (Clign. bijdr. 23.): hi loopt ende rijt hare ende hier.

85. een lettelkijn, paululum, teut. ein lützelîn, roman. un petitet, suev. a wengeli; Grimm Gr. III, 688.

het vaect hem, dormitat. Floris 2490.

bi goclien ſijn ſi ſo ghemaect,
dat hen no nacht no dach en vaect.

86. looc pt. v. luken, hodie luiken, claudere.

88. verhoren, überhören, non attendere, non bene percipere.

89. ontdaen, perditus.

94. ongherief idem quod onghemac.

101. lachter idem quod laſter 81.

111. op die aventure leven, vel ut 208. bi der a. l., Fortunae donis vivere.

115. ſonder enich ſparen, sine ulla mora.

116. god verwerken, Dei amorem sua culpa perdere; v. Reineke Gloss. 208. voce vorwirken.

121. ende mi waer ghecoſt ſeven borghen, et mihi constitisset septem castellis.

127. cracht, auxilium.

130. ghereden, parare.

132. diere ghewade, pretiosa vestimenta.

142. 1049. ontdaen, apertus; 162. ontdoen, aperire; 1006. ontdede, aperiebat; cf. Huyd. op. Stoke II, 469. Clign. bijdr. 337.

147. dat dedi al door des conincs houde, quae omnia Deus fecit propter regis homagium, est enim rex Dei vasallus (vide supra 105), idcirco (148) ei Dei auxilium praestatur.

149. leet, 323. leden praet. verbi liden 458. 1107. transire. lede 341. praet. conjunct. leden 326. part. praet.

152. het gheſmide i. q. ghereide, phalerae; Esopet 44, 1. een paert droech een vergult gheſmide, et alia loca quam plurima adfert Clignett bijdr. 224. Perperam legitur in 𝔄𝔅 gheſmeiden.

153. ſonder enich langher bide, sine ulla mora longiore. beiden (ut in 𝔄𝔅) et biden utraque vox usitata est ut teuton. beiten et bîten (Iwein von Benecke u. Lachm. Anmerk. 364.); cf. Huyd. op Stoke II, 487. 488. — gheſmide poscit propter ὁμοιοτέλευτον bide, quae vox bis legitur Floris 1351. 2755. ubi et beide invenitur 2846. — teut. diu bîte et diu bite, v. Iwein loc. cit.

162. 677. 1257. 1312. beten, ex equo descendere, teut. erbeizen; cf. Huyd. op Stoke II, 489. was ghebeet 1119.

163. ſtoet et ſtont, praet. verbi ſtaen et illud magis propter rhythmum usurpatur; Stoke II, 81.

166. 256. 1335. 1361. het ghereide, Sattel und Zeug, ephippium et quidquid ad equitandum pertinet; Clign. bijdr. 225. 226. teut. daz gereite WB. zum Iwein 145.

171. verloſſen, liberare.

177. dies haddi ghere, cuius fuisti in desiderio.

188. demſter i. q. duuſter, obscurus.

189. verbaren, ostendere.
cracht, vis, potentia.

190. ootmoedich, humilis.

209. lijf ende goet verburen, vitam et bona sua culpa perdere; cf. verwerken 116.

215. man, homines, nom. et acc. plur.; Clign. bijdr. 9. 10.

223. toeverlaet, refugium.

225. 582. hem ontdraghen, victum sibi quaerere; Esopet 56, 1.

een weſel was ſo out van daghen,
ſine conſte haer ſelve niet ontdraghen.

Ita 1317. tlijf ontdraghen, vitam servare suam; Clign. bijdr. 308.

229. harde, valde; Clign. bijdr. 321. 322.

231. die met hem onthouden waren, qui apud eum sustentabantur.

232. ſerianten sunt equitum ministri, satellites, de quibus vide plura in Gloss. ad Floris et infra ad 1082.

237. dieſe onthilde, ic daden verburen beide borch ende leen, qui eos tectis et sedibus recepisset, facerem ut castellum et feuda amitteret.

240. 516. hem onthouden, morari.

246. 506. pine, labor; Clign. bijdr. 252. 253.

249. 509. iets verſekeren, aliquid tutum reddere, aut facere ut aliquid tutum maneat; quae altera significatio accedit ad notionem verbi parcere. Sic legitur apud Maerl. in Bestiaris v. Vultur:

ende die ſijn herte met hem draghet,
es verſekert van allen dieren.

253. 523. betrapen, deprehendere, gall. attraper.

255. muul, mulus.

258. 1099. cracht h. l. vis, cohors, manus; cf. teut. craft WB. zum Iwein 221.

260. facelment, mihi videtur gall. facilement, leviter, expedite. fatelment, quod in B legitur, esset gall. fatalement.

261. dus bejaecht hi hem omtrent, sic rapiendo circum sibi aliquid acquirit.

263. gherede ſcat, pecunia numerata, numeratum, baares Geld, Baarſchaft.

267. heefter om ghedaen ſine cracht, in eo deprehendendo omnia fecit, nihil praetermisit.

280. 408. 1103. 1111. halsberch, thorax, orbiculis, qui vulgo maliae vocantur, consertus, qui sub inferiore ora galeae, inde a collo usque ad genua corpus circumdat. Benecke putat (WB. zum Iwein 178.) derivandum esse a roman. halberc, hauberc.

285. 333. ghemoeten, obviam venire; cf. 322.

286. in vare, metu. Veteres voce vaer tam metum quam periculum designabant; Stoke II, 295. Clign. bijdr. 166.

292. door deſen, propter hunc.

293. ic ſal der aventuren gheneſen, feliciter periculum superabo.

296. van gods halven, Dei nomine.

300. 773. 1097. duchten, timere.

300. toren, omne molestum quod alicui accidit; cf. Gloss. ad Floris.

naken, appropinquare.

302. iemen ſchenden, aliquem dehonestare simulque infelicem reddere; cf. Reineke Gloss. 200.

303. ghehende, prope; Stoke II, 6. 7.

309. verdoolt, aberrans.

313. in ſchine, prospectu.

320. 327. een ors beſcriden, equum conscendere.

322. te ghemoeten comen, obviam venire.

330. lijt, lidet, praes. verbi liden, v. 149.

337. verſpien, verſpieden, explorare.

840. die ic ontrade, quo careo, cuius favorem perdidi. ontraden mihi videtur esse nostrum entrathen. Kil. annotat tantum significationem vulgarem: dissuadere, dehortari, avocare.

843. achter praep. per; Clign. bijdr. 362–365.

845. 451. 996. bi den here die mi ghewrochte, per dominum qui me creavit! Sic fere iuratur per Deum et Sanctos; e.g. in fragmentis meis de Haimonis filiis (Heemskinderen): bi den here die mi gheboot, bi gode van paradijs, bi den here van Nazarene, alſo helpe mi Jeſus, bi den goeden ſente Danele, bi ſente Jan, alſo helpe mi ſente Simoen, ſente Amant, ſente Jan cet. Cf. Grimm Gr. III, 297. et J. F. Willems, Over eenige oude Nederlandsche vloeken en uitroepingen, Gent 1834. 8o.

851. met lachter, cum probro et dedecore.

855. achterhalen, assequi.

856. 847. 859. ontbiden, exspectare.

859. wat ghi roect, quid tibi curae est?

861. fier, ferox, gall. fier, quod et teut. fier significat; cf. Wigalois v. Benecke WB. 576.

862. diere uwer tale, cautus, tectus in sermone tuo.

867. verlaten, aliquid remittere.

872. bi bedwanghe, coactus.

877. meskief, incommodum, infortunium, a roman. meschef, meschief Roquefort gloss. II, 178.

880. des conincs ſchilt was verdect, regis clipeus erat velatus, non eum voluit portare apertum propter insigne, in eo depictum, ex quo illico Elegastus regem agnovisset. Sic insignia clipeorum tegumento aliquo aut velo subtilis lintei, aut foliis velabantur, ne clipeati agnoscerentur; cf. Klüber, Ritterwesen II, 164.

883. 606. vroet ſijn, animadvertere, intelligere.

889. verſamenen, convenire.

perc, locus septus.

890. met ſulken nide, tali odio.

892. 1307. ten ſwaerde vanghen, gladium capere.

897. joeste, impetus mutuus hasta inceptus et saepe gladio continuatus, roman. jouste (iuxta), teut. diu tjoſt Beneke's Wigalois WB. 721. Stoke III, 285. 286.

— 1297. 1340. fel, vehemens, roman. fel Roquefort gloss. I, 583. plerumque atrox, qua notione opponitur verbo goedertieren, Clign. bijdr. 9.

403. Walewein (apud Stoke II, 137.)

entie halsberghe begonsten verwarmen,
entie maelghen vlogher af
achter velde oft ware caf.

406. maelghien (ital. maglia, gall. maille) orbiculi vel fila ferrea, quibus consertus erat thorax. Gemma saxonica 1503. mallye, licium, circulus ferreus.

407. faelghien, roman. faillir, deesse, dilabi; cf. Clignett bijdr. 45.

409. Ferguut:

ende hi sach sijns selfs bloet,
dat hem ten maelghien dore woet.

412. die spaenderen, assulae.

414. scaerde, fissura.

vlegghe, rima, quam notionem verbi adhuc nusquam alibi lecti ex cognatis aliarum germanicarum linguarum vocibus colligo: bavarice zerflecken, dividere, discerpere, (Schmeller baier. WB. I, 584) suecice fläcka, danice flække, findere.

415. egghe, acies gladii, teut. diu egge, angl. edge; cf. Stoke III, 284.

418. liden, 1220. lien, dicere, confiteri; cf. Huydec. proeve III, 400.

430. anxtelic, angens.

433. 805. tfi, teut. pfî, roman. fi, interjectio indignantis et contemnentis; cf. Grimm Gr. III, 304.

436. goet gheval, bona fortuna; cf. Reineke Gloss. 187.

439. niet twe peren, non duo pira i. e. nihil. Similia verba, quae notionis negativae vim augent, invenies in notis meis ad Reineke vs. 1386.

440. idelre hande, manu vacua. Genitivos hos aliosque similes nonnulli falso ablativos absolutos esse contendunt; vide exempla quam plurima quae adfert Clignett bijdr. 241–247.

445. ghewroken part. praet. verbi wreken, ulcisci. onghewroken 992.

446. 596. 611. 662. 1088. deren, 897. daren, nocere.

450. deen, sc. pensde, wie, quis.

[452. ſonder ſaghe, sine fabula i. e. revera. Reinaert 1085. Maerl. Sp. hist. I, 329. Stoke II, 119. roman. sans fable e. g. Flore: et Fortune torne sans fable.]

462. 481. 499. vroet maken, certiorem facere; sic quoque saxon. v. Reineke Gloss. 209.

465. ende wiens toren dat ghi wacht, et cuius calamitatem expectes, quem velis infelicem reddere.

472. 3. coomt: noemt, 894. 5. comen: noemen. Raro poeta noster similem verborum exitum negligit, peccat tamen hoc loco, ut alii quoque oe et ô male confundunt, falsa forsitan pronuntiatione commoti.

477. ten es mi ten beſte niet vergaen, haud optime mecum actum est.

483. fijn, finis; Stoke I, 57.

485. cranc, parvus, exiguus; cf. Reineke Gloss. 191.

495. toren, vide supra ad 300.

518. ſi twalef, hi duodecim; cf. Floris vs. 809. et notas meas.

510. ſint, ſinder, ſindert, ſident, ſedert, unum quidque legitur et significat ex quo.

533. ●ne ſure sc. aventure, fortunam acidam, acerbam, i. e. malam.

[ende heb gheraect een quade ure, inopportuno tempore veni.]

535. kieſen, eligere.

536. gheheel, integer.

541. veten, (apud Kil. et veden) odio habere, inimicitias gerere. Cf. Grimm ad Reinaert vs. 2177 (p. 279.)

[leet hebben, hic odisse, plerumque contemnere; cf. Stoke III, 41. Clign. bijdr. 199-201.]

544. ghematen, temperare, moderari, compescere; aut mactare, occidere; nisi forte legendum est ghematten et hatten (praet.) et ghematten esset idem atque mat maken, defatigare, domare. De voce matten cf. Nieuwe werken van de Maatsch. der Nederl. Letterk. III, 2, (1834.) p. 175. 176.

549. beraden, adiuvare; Clign. bijdr. 213.

553. 740. te pointe, opportuno tempore, gall. bien à point.

554. door den noot, ex necessitate.

555. cf. 345. bi den here die mi gheboot, quod idem saepe invenitur in fabula de Haimonis filiis (Heemskinderen), apud Bilderdijk (Nieuwe Verscheidenh. I, 155. 172. 174. 188.), qui nescio qua de caussa explicat die mi gheboot, per verloſt heeft, qui me liberavit. gheboot est pt. verbi boden, per nuncium vocare. god die mi gheboot, Deus qui me vocavit, ut mundum ingrederer i. e. qui me creavit. Godefrit Hagen, Reimchronik der Stadt Cöln 241. got de uns allen geboit, 1281. 5657. ſomir got de mich geboit.

557. vaſt gheleide, tutus comitatus, sive ut in documentis mediae aetatis dicitur securus conductus; cf. Haltaus Gloss. 626 sqq.

564. om mijn ghewichte van goude root, quanti ponderis ſum auri rubri, i. e. (si quando deprehensus essem) multa mea maius haberet pondus auri, quam ipse habeo. Cf. Grimm Rechtsalterth. 678.

566. noot breket alle ſtrijt, necessitas dirimit omne certamen.

571. 823. over recht Kil. interpretatur: praeposterus, praeter rectum.

575. met ghemake laten, aliquem missum facere.

577. carmen, lamentari.

583. laghen legghen, insidias ponere.

588. als ics rochte, quantum quaererem, in animo haberem. rochte praet. verbi roeken, de quo v. Floris et Reineke in Glossar.

590. qualic, male.

591. veronnen, moleste ferre; Stoke III, 310.

595. cuius thesauri si quingentas libras auri haberemus, ei detrimento esse non posset.

602. 3. tum ego (rex) partiar, et tu (Eleg.) eligas; qui hac ratione subsequitur, damnum facere debet i. e. parte altera, quae ei obvenit, etiamsi minor sit, contentus esse debet. Constituit enim ius saxonicum, ut inter haeredes maiori natu ius partiendi, minori eligendi (Kürrecht) esset. Speculum sax. III, 29. § 2. ſwâr ſo twene man ên erve nemen solen, de eldere ſal delen unde de jungere ſal kieſen.

629. blide, laetus.

633. behouden ſiere eren, salvis honoribus.

640. 694. iewers, usquam, cf. 62.

646. jaic, Grimm Gr. III, 765.

647. in ſcherne, ioco.

[659. lant ende ſant Grimm Rechtsalt. 13.]

666. 1233. na dat daer gheſchepen ſtoet, secundum quod constitutum erat; cf. Grimm Rechtsalt. 775.

670. over een draghen, consentire, concordare; cf. Reineke Gloss. 196.

679. vercoren part. praet. verbi verkieſen, eligere.

680. 720. couter, culter aratri, gall. coutre.

683. ten ambochte, ad opus.

687. ſonder vorſte, alibi ſonder verſte, sine dilatione; cf. Clignett bijdr. 403. De mobilitate litterae liquidae r, vocalem modo sequentis, modo ei antecedentis, vide plura apud Grimm. Gr. I, 488.

689. 1300. vaſte, magnopere, vehementer.

701. het quam al bi deſen man, haec omnia per huius viri culpam evenerunt. [toe comen, cf. Reineke Gloss. 203.]

702. tale, sermo.

705. het ſoude mi weſen onghereet, non mihi esset in promptu, non invenire possem; cf. teut. ungereit.

707. aen u ſelven moet al ſtaen, totum tibi ipsi convenit.

709. behende, solers.

710. 894. cortelic, brevi tempore.

711. gat, foramen.

713. 749. dure, in ὁμοιοτελεύτῳ pro forma usitatiore dore, door, per.

716. ſonder gheluut, sine tumultu.

718. picken, incidere. 727. door picken, perfodere.

721. 822. loech pt. verbi lachen, ridere.

723. gheraken, invenire.

725. dusghedaen, talis.

726. beſighen, uti.

730. dies es leden die derde dach, nudiustertius est.

731. om ſijn bejach varen, victum quaerere (auf Erwerb ausgehen).

735. door den lachter, ob ignominiam.

736. ane ſijn enes dinghes, vacuum esse aliqua re; teut. ânen, âne ſîn. in gheraken, pervenire, hineingerathen.

743. voechdet bat, conveniebat magis.

753. ghehenghen, permittere.
755. ontſach pt. verbi ontſien, timere.
onvrame, incommodum, damnum.
761. proeven, praestare, probare; cf. Clign. bijdr. 23.
762. minlic ende mate, amabilis et modestus.
766. bilen, latrare; cf. Clignett bijdr. 159.
770. 781. in haer latijn, in suo sermone. Dicitur enim sermo animalium latinus vel walſc (gallicus). Gotfrits Tristan 17365.

diu wilden waltvögelîn
hiezen ſi willekomen ſîn
vil ſuoze in ir latîne.

Sic etiam apud poetas roman., vide Gött. gel. Anzeigen 1833. p. 1591. et Altdeutsche Blätter von Haupt u. Hoffmann 1, 1.
773. vide ad 300.
781. diet in haren latine vonden, qui hoc suo sermone fingebant; cf. Floris Gloss. v. vinden.
788. baſſen i. q. belen, bilen; Clign. bijdr. 157. 158.
790. ſaghen tellen, fabulari; cf. Stoke II, 119.
791. quellen, sollicitare, perturbare.
798. echter, aut postea aut ut hic iterum, pro quo saepius legitur echt Stoke III, 353. Reineke Gloss. 185.
ſede pro ſeide (dicebat) et alii poetae usurpant in simili verborum exitu; cf. Stoke I, 30.
803. windewaien, in aere agitari.
806. vervaert, perterritus.
812. eiſte pt. verbi eiſchen, poscere.
811. ostende (porrige herbam), quid tibi prodest?
815. 907. ter ſtonde, eodem tempore.
817. wats mi gheſchiet, quodcunque mihi evenit; saepius wat mijns gheſchiet, alias quoque wats gheſchiet; cf. Clignett bijdr. 141. 142.
820. beluken, claudere.
821. 1227. bi miere wet, per fidem meam, pro Deum fidem, Reinaert Grimm p. 273. Bilderdijk Verscheidenh. IV, 134. — Huydecoper op Stoke III, 400. falso cognitionem (kennis, wetenſchap) esse putat. Iusiurandum erat quod Christianis, Iudaeis, Saracenis et Ethnicis eodem modo tribuitur.

825. telken als, quotiescunque.
830. niet een haer, non pilum i. e. nihil; cf. 439.
834. borghen i. q. berghen, custodire.
853. verweentheit, praestantia.
854. voorboech, barbarolat. antilena, pars phalerarum, quae equi armum circumdabat et ephippio coniuncta impediebat, ne recederet. teut. vürbüege.
856. ſchellen, vide Floris vers. 1525. et meas annotationes.
863. vrame i. q. 1236. vrome, commodum.
880. dat u deert, quod te perturbat; cf. 958.
881. 951. bemanen, coniurare.
883. waer bi, qua caussa.
885. ghewachten, observare.
901. 1012. 1112. 1130. 1220. ondaet i. q. overdaet, 1197 in B, (Clign. bijdr. 232. 233.) maleficium, nefas.
904. ghedoghen, pati.
905. 1147. houde, cito.
910. 1212. aenſchijn, facies.
911. 1213. goom nemen, observare; cf. Floris Gloss. h. v.
917. wachten, cavere.
921. ſonder vervaren, sine metu.
926. ſiere vaerde maken vel ſine verde varen, iter ingredi.
928. verdochte pt. verbi verdenken, cogitare, in animo habere.
932. vererret, iratus; cf. Stoke III, 218.
933. 1331. merren, morari.
946. 974. 1111. cnijf, barbarolat. canipulus, culter longus et acutus a latere suspensus, apud Saxones valde in usu; cf. Stoke I, 526–529.
951. diere bemanen, sancte adiurare.
952. door wat ſake, qua caussa.
953. tonghemake ſijn, afflictum esse; cf. Stoke II, 99. 100. Clign. bijdr. 82.
961. toeverlaet, solatium.
970. ootmoedelike, humiliter; 1264. ootmoedich, humilis.
972. 978. ſaen, illico.

976. verſtormen, tumultum facere.

977. ghi en hat (haddet) meer dan gheval, nisi plus haberes quam bonam fortunam; sicuti hodie dicitur: 't was meer dan geluk. gheval vel goet gheval hebben, prosperitate uti; cf. Stoke II, 237. Clign. bijdr. 241.

978. vercocht pt. praet. verbi vercopen.

983. des rouwen ghenefen, moerore liberari.

984. door behendichede, arte, dolo.

986. nochtan waſſer een ander an, cuius rei tamen alia ratio erat.

988. 1152. letten, cunctari; inde frequens dictio ſonder letten, sine mora Bilderd. Verſcheid. IV, 114. 115.

989. ghereet, in promptu.

993. dat ghi hebt ſo na gheſproken; eadem dicendi ratio Reineke vs. 6110. to na myner eren ſprȩken, honorem meum offendere.

1001. gaet mi te lieve of te leide, bene vel male mecum agatur. Sic et teut. daz liep et daz leit conjungi solent; Iwein 8115: ez waere mir liep ode leit.

1004. mach ic leven, dum vivo, me vivo.

1005. hi ſal verwinnen al ſijn ſneven, omnem suam miseriam superabit. Kilianus voce Sneven significationem notat: dura sive adversa pati. Reinardus Isegrimum succumbentem sic alloquitur, vs. 3723.

weeſt verduldich in uw ſneven,
ghi en moocht doch niet langher leven.

Alias huius vocabuli notiones explicat Huydec. proeve III, 137 – 140. Hodie significat violenter perire.

1011. ontbinden, patefacere.

1015. ſmal, parvus; cf. Clign. bijdr. 358. 359.

1019. ſparen, servare.

1020. wat mijns gheſchiet i. e. wat mi des gheſchiet. mijn dativus est, ut adhuc vulgus loquitur.

1022. gram, irritatus; cf. Reineke Gloss. 188.

1024. ſcaerden, apud Kil. i. q. ſcherfen, testae, fragmenta testacea.

1025. dat cume ghedroech twe paerden, quod vix pretium duorum equorum explebat. ghedraghen i. q. bedraghen.

1028. teghenſpoet, res adversae.

1031. 1042. dan, silva abiegna, nemus; cf. Stoke II, 71. 72. 568. teut. tan Wigal., WB. 719.

1034. bejach, quaestus, teut. bejac.

1045. riveel, gaudium; cf. Clignett bijdr. 303. 304. Idcirco legendum est: ſijn herte was ſonder riveel, erat animo sollicito.

1047. ſtaen in ſtaden, auxilio esse; cf. Bilderd. Verscheid. IV, 136. 137.

1057. verbaren, sese ostendere.

1061. boer, ut legitur in utroque exemplo, explicatur a Huydec. ad Stoke III, 225. signo ex alto demisso, quod quid hic valeat non video. Puto ergo legendum esse voer, de quo vide Stoke III, 66. 67. een ſcone voer est bonum inceptum quod conatus est. Cf. et teut. diu vuore.

1074. ere, vis regia; cf. Reineke vs. 2237.

1081. Bollonoys, regio Galliae, le Boulonnais, hodie Département Pas-de-Calais.

1082. ſeriant, barbarolat. serviens, rom. sergent, homo qui alicui subiectus, sub alicuius ditione et imperio est: gods seriant, servus Dei. Equiti (ridder) oppositus ſeriant quisque pedes vocatur. Jan van Helu:

te dien tornoye daden ſi comen
niet die ridders allene,
maer die ſeriante alghemene,

et Stoke II, 76.

menich ridder, menich ſeriant
quamen daer in Vlaenderen lant.

Cf. Clignett bijdr. 314-316. et teut. ſarjant Benecke's Wigal. WB. 695.

1093. 1170. metter ſpoet, festinanter.

1100. weder ende op vel op ende weder i. q. voort ende weder vel weder ende voort, nostrum auf und ab, hin und wieder, sursum deorsum, ultro citroque.

1114. altemet, Kil. subinde, aliquando, aliquoties.

1115. benamen, nominatim; cf. teut. benamen Schmeller, baier. WB. II, 691.

1128. leide pt. verbi legghen.

1129. een niet, nihilum i. q. niet een twint, de quo v. Grimm Gr. III, 732.

1131. hebt beteren raet, melius deliberes.
1136. op ſtaden, stabilire, firmare.
1140. oort, extremitas, teut. daz ort.
1145. vaſte, continuo.
1151. rike maken, divitem reddere et potentem, ut teut. richen.
1152. letten pro letteden pt. verbi letten; cf. 988.
1158. verbliden, laetari.
1161. beiden, morari.
hiet hi ende beval. Non video, quo modo haec verba cum antecedentibus et sequentibus cohaereant. An forte voce hi nuncius est subintelligendus?
1174. dat gheſinde, alias maisniede, familia, omnes ad principis aulam pertinentes viri atque feminae; cf. Benecke WB. zum Iwein 152.
1185. hi scil. Eggheric.
1187. ſonder bedwanc ofte noot, sponte sua nec necessitate coactus.
1191. liet pt. verbi leiden i. q. leet hebben, odisse, contemnere; cf. Clignett bijdr. 198–201.
1194. vermanen, exhortari.
1195. Ex verbis dies god restitui die gods, et totum versum sic vertendum esse puto: qui Deum ob peccata sua adorant.
plien pl. praes. verbi pleghen, de cuius verbi usu vide Stoke III, 297–300. Clign. bijdr. 31–37.
1199. door niemen niet, nullius gratia.
1200. niet el, nihil aliud.
1208. anden, ulcisci; cf. Stoke II, 451–454.
1222–25. Locus valde obscurus, quem ita accipio: Non potes (sc. Eggerice) recusare pugnam vel certamen, qui virum ullum, ubi terrarum sit, in circum provoces, qui tibi hoc (sc. propositam regis necem) probare velit.
1222. ontſegghen, recusare.
1223. verdachvaerden i. q. daghen, citare.
— 1255. 1296. crijt, circus; cf. Stoke III, 288–290.
1230. doen ghinct met E. uten ſpele, de eo actum est. De hac loquendi ratione vide quae annotavi ad Reineke vs. 1822. (p. 218.)

1245. 1348. **na redene ende na rechte**, secundum rationem et ius. Asega-Buch 13. mith rethe and mith riuchta, quod in vetere iure Frisio dicitur: ratione et iusta allegatione; cf. Wiarda ib. 31. Teut. eadem dictio rechtlich und redlich, Grimm Rechtsalterth. 10.

1247. **wel vergaen**, feliciter evenire, contingere.

ſpel i. q. **nijtſpel**, pugna, teut. nîtſpil; cf. Grimm Gr. II, 524.

1252. **men ſloech coorden opt velt**, circus in campo funibus signabatur. Quod quomodo fiebat aliis locis describitur, e. g. Walewein (Stoke III, 289.):

dus ghinc men dapperlike ghereiden,
ende ſtaken in die aerde ſlaen;
men deder corden omme gaen,
datter niemen in ſoude comen,
dan die den camp hadden ghenomen.

1256. **aenleggher**, actor, accusator.

1258. **in cnienghebede vallen** i. q. apud Teut. an ſîne venie vallen, adorandi caussa genu flectere.

1265. **en wreect niet**, ne ulciscaris.

1269. **hebt heden mijns raet**, adiuves me hodie.

1271. **bederven**, corrumpi.

1274. **volmaken**, perficere.

1279. **ſcatman** in utroque exemplo corruptum et restituendum esse existimo. Non longe abest **ſcaecman**, teut. ſchâchman, ſchâchære (Schächer), latro, quam vocem et alibi reperio. Anonymus de ludo scaccorum apud Oberlin 1367. her künic, die merliute nennent ſich mich dârumbe ein ſchâchman, wan ich niht dan ein ſchif hân unde dâmit roube daz mer. Hoc sensu, sed strictiore ſchaker adhuc usurpatur, significat enim eum qui virginem rapit aut vitiat.

1283. **ſeghende hi** cet., vide quae annotavi ad Reineke vs. 6167. et Grimm Deutsche Mythol.

1290. **met dat**, interea.

1292. **luchter**, **lufter**, sinister.

1295. **met groter ghere**, magno studio.

1304. **curie**, vestimentum e corio confectum, gall. cuirasse; cf. Stoke II, 137. 138.

1311. 1319. 1333. **ter vaert**, illico.

1312. **moude**, pulvis; cf. Stoke II, 418. Clign. bijdr. 38.
1317. **tlijf ontdraghen**, v. 225.
1324. **al ſouts mi ſijn te wors**, etiamsi mihi eo peius evenisset.
wors et **wers**, teut. wirs, angl. worse, worser. wers addatur Grimm Gr. III, 595.
1328. **ramp**, res adversae; cf. Reineke Gloss. 198.
1332. **ſparen**, parcere.
1336. **verhief** pt. verbi **verheffen**, incipere.
1341. **in een**, invicem, inter se; cf. Grimm Gr. III, 107.
1342. versus hic plane superfluus esse videtur.
1350. **het was ſijns ghewichten waert**, tanti erat pretii quanti ponderis.
1352. **te ſiere noot**, ad vitae necessitates.
1354. **hevet verheven**, erexit ensem.
1366. **vroet**, sapiens.
1372. **ſaec**, actio.

INCLINATIONES.

alſen, als hem vers. 285.
alst, als het 66. 161. 180.

behilti, behilde hi 1248.
behoudi, behoudet ghi 1318.
bemaenden, bemaende hem 951.
berechtes, berechtet des 363.
biddu, bidde u 1275.
brekic, breke ic 78.

daden, dade hem 237.
dadi, dadet ghi 1132.
daerde, de aerde 551. 1306.
daet, dade het 1139.
dander, de ander 450. 1122.
dankes, dankede des 970.
dancti, dankede hi 1374.
dant, dan het 745.
dat, dat het 287. 305. 399.
dats, dat es 1028. 1342.
datten, dat hem 1046.
datter, dat daer 382. 407. 869.
datti, dat hi 86. 332. 338. 432. 614. 1256. 1305.
deden, dede hem 1229.
deder, dede daer 643.
dedi, dede hi 147.
deen, de ene 324. 450.
deet, dede het 764.
diene, die hem 141. 144.
dier, die daer 937.

dies, die des 603. 1141. 1225.
dieſe, die ſe 237.
diet, die het 327. 617. 781. 1236. 1264.
dinghel, de inghel 41. 87. 91. 96.
dits, dit es 942. 1002.
dochten, dochte hem 756. 1092.
doedi, doet ghi 363.
doetſe 211.
dors, dat ors 282. 1051. 1286.
dorſen, de orſen 391.

eert, eer het 843. 1053.
eiſt, es het 50. 51. 101. 357. 435. 490. 515. 569. 664. 791. 1272.
en, ghi en 1222.
en, het en 56. 1338.
en, ic en 292. 436. 439. 469. 502. 525. 575. 578. 580. 703. 735. 1021. 1322.
en coſer, ic en coos daer 535.
en machs, ic en mach des 367.
en mochts, ic en mochte des 80.
en ſteels, ic en ſtele des 505.
en wiſtu, ic en wiſte u 370.
eſſer, es daer 244. 504.

gaet, gae het 1001.
ghien, ghi hem 974. 1007. 1010.
ghinct, ghinc het 1231.
groetic, groete ic 1176.

hadden, hadde hem 668.
hadder, hadde daer 930.
haddet, hadde het 488. 873. 1353.
haddi, haddet ghi 177.
haddi, hadde hi 661.
haddic, hadde ic 103. 373.
haddicker, hadde ic daer 587.
hadt, hadde het 931. 1189.
hats, hadde des 1190.

hebbic, hebbe ic 70. 516. 537. 582. 657.
hebdi, hebbet ghi 46. 495. 557.
hebdijs, hebbet ghi des 94.
heeften, heeft hem 553.
heefter, heeft daer 267.
hets, het és 1314.
hevet, hevet het 1354.
hien, hi hem 355. 423. 640. 834.
hiere, hi dare 159.
hijt, hi het 79. 722. 914. 915.
hine, hi en 930.
hiſe 253. 1042.
hoet, hoe het 472. 1065.
hoordet, hoorde het 1206.
hoorter, hoort daer 2.
houti, houdet hi 658.

icken, ic hem 1038.
icker, ic daer 299. 526.
ics, ic des 588. 606. 1003.
icſe 523.
ict, ic het 372. 536. 738. 1216. 1315.
int, in het 113. 204. 448. 531. 899. 1007. 1083. 1108. 1235. 1255. 1257. 1297.
cannen, can hem 266.
keric, kere ic 191.
condiſe, cont ghi ſe 544.
conſti, conſte hi 836.
conſtic, conſte ic 723.
coomt, coomt het 824.
coomter, coomt daer 377.
croper, croop daer 912. 1214.

laetſe 236. 1077.
leitſe, leide ſe 1113.
lietic, liete ic 948.
lietſe 1107.

menſe 210.
metten, met den (bis) 109. 160. 1139. 1140.

metter, met der 72. 562. 877. 1093. 1117. 1170.
mettien, met dien 832.
mijns, mijn des 1020.
mijt, mi het 936.
mocht, mochte het 656.
mochten, mochte hem 596. 611. 662.
mochti, mochte hi 632. 1127.
mochtmen, mochte men 280. 637.
mochts, mochte des 626. 627. 816.
moeſtic, moeſte ic 732.
moeter, moet daer 685.
moeti, moet ghi 187. 1346.
moeti, moete hi 117. 549.
moochdi, moghet ghi 691. 1173. 1317.

nams, nam des 1213.
namt, nam het 877.

ofte, oft de 338.
ofti, oft hi 344.
omt, om het 220. 929.
ontfincti, ontfinghet ghi 179.
opt, op het 155. 443. 1252. 1305.
opten, op den 5. 12. 64. 120. 400. 422. 426. 428. 489. 694. 729. 1051. 1100.
opter, op der 733.

pensdi, pensde hi 445.

ſadelet, ſadelde het 154.
ſalder, ſal daer 312.
ſals, ſal des 810.
ſalt, ſal het 609. 1004.
ſatter, ſat daer 154.
ſeggu, ſegghe u 467.
ſeidi, ſeide hi 696. 942. 984.
ſidi, ſijt ghi 89. 709. 806. 954.
ſijt, ſi het 1208.
ſijts, ſijt des 500.
ſine, ſi en 142.
sconincs, des conincs 999. 1105.
smeeſters, des meeſters 723.
ſocht, ſochte het 813.
ſouden, ſoude hem 634. 669. 1151. 1249.
ſouder, ſoude daer 635. 982.
ſoudet, ſoude het 1316.
ſoudi, ſoude hi 655.
ſoudi, ſoudet ghi 787. 980.
ſoudic, ſoude ic 102. 861. 1329.
ſoudicken, ſoude ic hem 1228.
ſoudicker, ſoude ic daer 529. 706.
ſoudict, ſoude ic het 481.
ſouts, ſoude des 419. 585. 591. 1324.
ſtaets, ſtaet des 1203.
ſteecſe 256.
ſteeldi, ſteelt ghi 25. 823.
ſuldi, ſult ghi 796. 811.
ſulter, ſult daer 27. 1014.

tbeddeboom, het beddeboom 910. 1212.
tbloet, het bloet 907. 1090.
tEgghérics, te Eggherics 648.
ten, het en 318. 376. 470. 477. 596. 934. 992. 1311.
ten, te den 42. 136. 392. 477. 683. 716. 842. 866. 979. 1209. 1296. 1307.
ter, te der 156. 417. 546. 712. 761. 767. 777. 815. 907. 908. 1052. 1056. 1090. 1102. (bis) 1210. 1224. 1292. 1311. 1319 1333.
tes, het es 295. 298. 708. 880. 936.
tgat, het gat 742. 748.
tghereide, het ghereide 942. 956.
tghevechte, het ghevechte 1244.
tghewin, het ghewin 864.

INDEX VERBORUM EXPLICATORUM.

HORAE BELGICAE.

PARS V.